

Het alternatief van
prof. dr. Dolf van den Berg

'Weg met de educatieve apartheid'

Doorbraak voor doeners?

Praktijkvak in schoolexamen
havo dichterbij

Onderwijspact

In het belang van de
kinderen van de toekomst

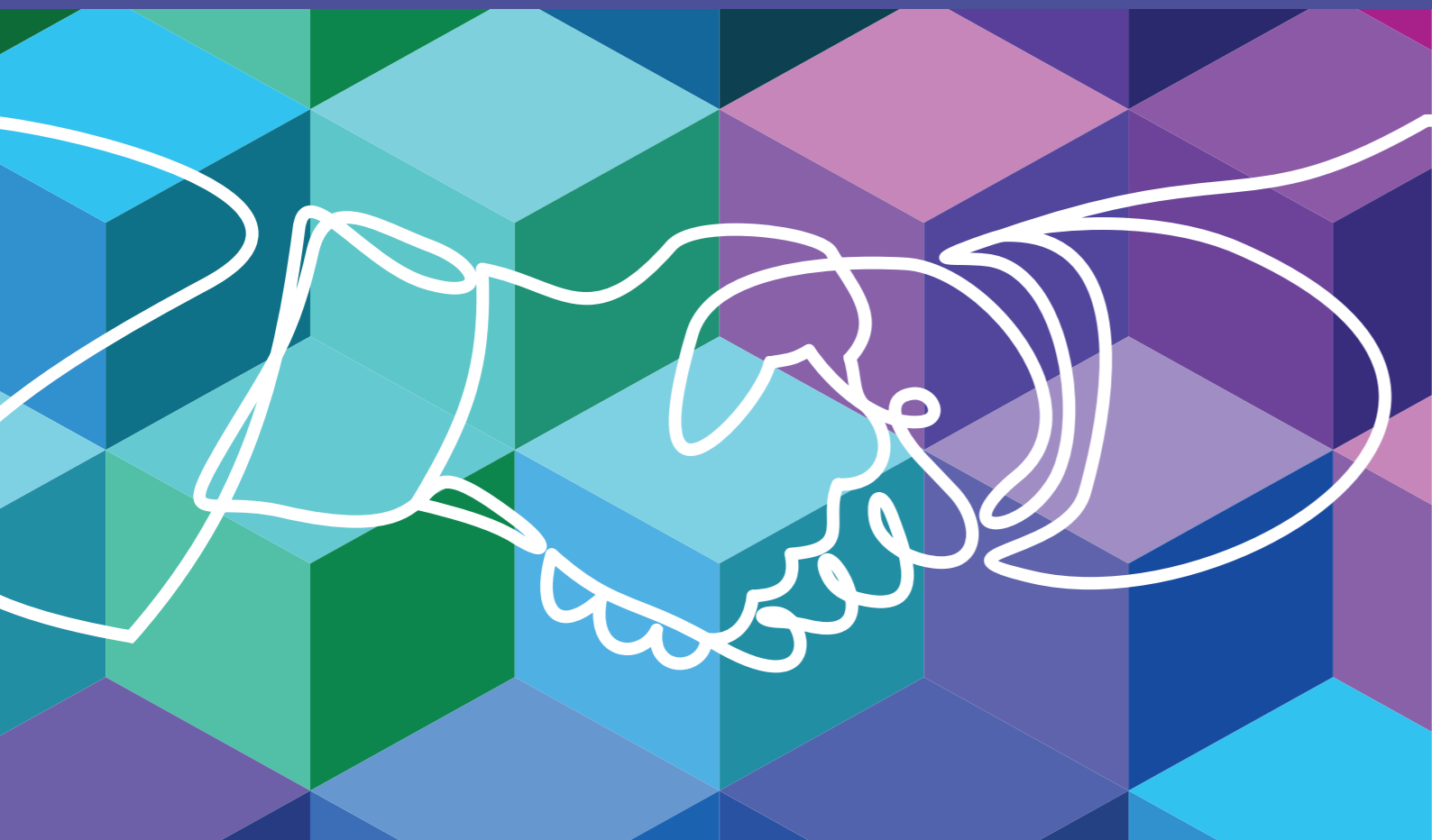
Niet indutten

We zijn nog lang niet klaar
met gegevensbescherming

KENNISPARTNER IN HET ONDERWIJS

DE JAARLIJKSE BEGROTING... GAAN WE HET SAMEN DOEN?!

Fluitend door de begroting van 2020? Maak kennis met Merces! Onze specialisten kennen de bedrijfsvoering als geen ander. Een korte check of het volledig uit handen nemen? We laten u niet in de steek. Zo kunt u blijven doen waar u goed in bent. Wanneer schudden we elkaar de hand?

www.merces.nl | 088 648 91 00 | info@merces.nl

INHOUD & VOORWOORD

6 Dolf van den Berg

'Kinderen zijn niet gelijk, ze leven niet gelijk en ze leren niet gelijk. Iedereen beaamt dat, en toch gaan we weer gewoon klassikaal lesgeven.'

38 Leren = innoveren

Peter van Lieshout over het vo als lerend systeem.

42 Het jaarverslag

Instrument voor draagvlak en dialoog

En verder

11 Column Hartger Wassink / 12 Praktijk in havo-profiel / 16 Onderwijspact / 20 Leerlingen als vmbo-ambassadeurs / 23 De schooltijd van... / 25 De Code & ik / 26 VO in beeld / 28 Chinees in het vo / 32 Gegevensbescherming / 35 Column Martijn Simons / 36 Het Gebouw / 45 Onvergetelijk / 46 Boeken / 47 Mijn favoriet / 48 Wie werkt waar / 49 Mijn overstap / 50 Vraagbaak

COLOFON

VO-magazine is een uitgave van de VO-raad, vereniging van scholen in het voortgezet onderwijs. VO-magazine verschijnt 6 keer per jaar in een oplage van 7.000 exemplaren
Redactieadres VO-raad, Postbus 8282, 3503 RG Utrecht, T 030 232 48 00, redactie@vo-raad.nl, www.vo-raad.nl **Redactie** Cindy Curré, Evelien Dijkman (vormgeving) Xander Elink Schuurman, Ingrid Janssen, Stan Termeer, Suzanne Visser (eindredactie), Linda Zeegers **Ontwerp** XS Media, Utrecht **Druk** Drukkerij Damen, Werkendam
Advertenties Onderwijsmedia, T 020 330 89 98 (Ray Aronds), www.onderwijsmedia.nl
Issn 18731163 **Afmelden** Wilt u het VO-magazine niet meer ontvangen? Stuur dan een bericht o.v.v. naam en adres naar redactie@vo-raad.nl
Disclaimer De meningen die in het VO-magazine worden weergegeven, komen niet noodzakelijkerwijs overeen met de standpunten van de VO-raad.

Onderwijspact is veel meer dan uitstel vroegselectie

Wij hopen niet alleen dat u kennis hebt genomen van de discussienota Toekomst van ons onderwijs – zoals het stuk officieel heet – maar ook dat u het hebt gelezen of gaat lezen. En dat u uw medewerkers het stuk digitaal wilt toesturen, zodat ook zij het gaan lezen.

Het is een uniek stuk. Vaak is mij gezegd dat nog nooit zoveel organisaties (de kinderopvang, alle raden, alle scholieren- en studentenorganisaties en, behoudens de AOb, alle vakbonden) eensgezind een plan hebben opgesteld om ons onderwijs verder te verbeteren en de positie van met name leraren en schoolleiders te versterken, waardoor het imago van het vak meer recht wordt gedaan. Vanaf het presentatiemoment lag de nadruk op het uitstel van de vroegselectie, maar het stuk kent veel meer concrete suggesties. Bijvoorbeeld: het jonge kind eerder laten beginnen met spelonderwijs leren omgaan met de taal, opdat minder jongeren een taalachterstand oplopen. Het creëren van echte doorlopende leerlijnen en anders toetsen en examineren. En een pleidooi voor een leven lang ontwikkelen, waarbij alle onderdelen van het vervolgonderwijs een belangrijk rol wordt toegedicht. En dan ben ik verre van compleet.

Vanaf het afgelopen VO-congres waar ik een pleidooi hield voor zo'n onderwijspact, hebben we met al die partijen intensief gesproken. Ik ben blij met het resultaat. Een compliment aan alle deelnemers. Samenwerking loont. Het echte initiatief kwam van onze leden. Het was Albert Strijker die, in eendrachtige samenwerking met Karin van Oort en Marc Mittelmeijer, het initiatief nam om over de sectoren heen het gesprek te starten over een aantal fundamentele uitdagingen waar we in het onderwijs voor staan. Elders in dit nummer treft u hun analyse aan. Albert en het tweetal zijn bij alle vervolgesprekken betrokken gebleven. Dat heeft enorm geholpen.

Nu komt het erop aan dit stuk op zoveel mogelijk plaatsen met zoveel mogelijk mensen te bespreken. Vervolgens zal het dit jaar een plek moeten krijgen in de verkiezingsprogramma's van de politieke partijen en volgend jaar in het regeerakkoord. En ondertussen blijven we ons inzetten voor de kortetermijnvraagstukken, zoals het lerarentekort, werkdruk, curriculum, et cetera. Want de korte- en langetermijnvraagstukken zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Paul Rosenmöller

Voorzitter VO-raad

Verrassend Passend: De leraar centraal

Het Steunpunt Passend Onderwijs heeft een nieuwe bundel uit de serie 'Verrassend Passend' uitgebracht, waarin deze keer de leraar centraal staat. Leraren geven vorm aan de begeleiding en ondersteuning van leerlingen die wat extra's nodig hebben in de school en in de klas. Aan de hand van verschillende praktijkvoorbeelden uit het po en vo wordt getoond hoe leraren op

uiteenlopende manieren en in verschillende contexten deze rol vervullen. De voorbeelden tonen hun drive en bevoegdheid, maar ook waar zij nog tegenaan lopen en waar ze nog behoefte aan hebben om hun rol goed te kunnen uitvoeren.
→ [Download de publicatie op www.vo-raad.nl](http://www.vo-raad.nl) (onder het thema 'passend onderwijs')

Toekomst van ons onderwijs

In januari van dit jaar presenteerde de VO-raad samen met de andere onderwijssectoren, leerlingen, studenten en sociale partners het discussiestuk 'Toekomst van ons onderwijs', met voorstellen voor groot onderhoud aan het onderwijs. Met dit stuk willen de organisaties een brede dialoog starten over

aanpassingen en vernieuwingen die nodig zijn om de uitdagingen in het onderwijs het hoofd te bieden. De brede coalitie gaat hierover de komende periode in gesprek met de samenleving. Meer hierover in het artikel elders in dit magazine.

→ [Lees het discussiestuk op www.vo-raad.nl](http://www.vo-raad.nl)

Praat mee!

Doe mee met de dialoog over het discussiestuk 'Toekomst van ons onderwijs'. Kom naar een van de bijeenkomsten in het land:

- 13 februari 2020: bijeenkomst in Rotterdam over 'Een sterke vroege start';
- 18 februari 2020: bijeenkomst in Utrecht over 'Nieuwe arrangementen voor werken, onderzoeken en (leven lang) ontwikkelen';
- 20 februari 2020: bijeenkomst in Amsterdam over 'Ruimte voor leerlingen/studenten om beste uit zichzelf te halen';
- 23 maart 2020: bijeenkomst in Amersfoort over 'Waardering en professionele ruimte voor onderwijsprofessionals'.

→ Inschrijven kan via www.vo-raad.nl (onder Agenda).

22 april: De Staat van het Onderwijs 2020

Tijdens dit jaarlijkse congres presenteert de Inspectie van het Onderwijs een overzicht van de belangrijkste trends en ontwikkelingen in het onderwijsstelsel. De dag start met de overhandiging van het rapport 'De Staat van het Onderwijs' aan de ministers van OCW. Daarna volgen diverse sessies.
Woensdag 22 april 2020, van 10.00 tot 17.00 uur.
Locatie: Congrescentrum Johan Cruijff Arena, Amsterdam. Aanmelden kan via congres.destaat-vanhetonderwijs.nl

Switchen en klimmen

Op 12 maart organiseert de VO-academie een masterclass over het vergroten van kansengelijkheid in de school. Socioloog Iliass El Hadioui vertelt tijdens deze bijeenkomst dat kansengelijkheid binnen het onderwijs niet alleen een kwestie is van stelselwijzigingen, maar ook van een mentale shift bij studenten en professionals en een cultuuromslag binnen onderwijsinstellingen. Hij vertelt over het switchgedrag van leerlingen tussen de wereld binnen en buiten de leeromgeving en laat zien hoe jongeren de veerkracht kunnen ontwikkelen om de onderwijsladder te ervaren als hun ladder om te beklimmen.
De VO-academie verzorgt deze masterclass op donderdag 12 maart van 15:00 tot 18:00 uur, met aansluitend diner-buffet. De locatie wordt nog bekendgemaakt.
→ Ga voor meer informatie en aanmelden naar www.vo-raad.nl (bij Agenda).

26 maart VO-congres 2020

'Samenwerken doe je niet alleen'

Het VO-congres 2020 staat in het teken van de kracht van samenwerking. Onder het motto 'Samenwerken doe je niet alleen' worden de vele goede voorbeelden uitgelicht van samenwerkingsvormen in de school, tussen scholen, in de regio en in de keten. De vele kanten van samenwerking worden onder andere belicht door:

- Jeroen Dijsselbloem, ex-politicus, ex-voorzitter Eurogroep met een groot hart voor onderwijs;
- Communicatiestrateg en beleidsontwikkelaar Ferenc van Damme over eigentijds bestuur;
- Veelgevraagd trainer en spreker Frank Weijers over de wil, de moed en het vermogen om samen te werken;
- Filosofe en schrijfster Stine Jensen brengt samen met het internationaal vermaarde a cappella ensemble Wishful Singing prikkelende filosofische beschouwingen over samenwerken.

En natuurlijk zijn er dit jaar weer meer dan veertig inhoudelijke sessies waar o.a. Karen Seashore Louis, Ben van der Hilst en vele scholen aan bijdragen. Ook is er volop gelegenheid

om elkaar te spreken of nieuwe contacten te leggen. Het volledige programma vindt u op de website van de VO-raad.

→ [Schrijf u direct in via www.vo-raad.nl](http://www.vo-raad.nl)

INTERVIEW

Tekst: Cindy Curré • Fotografie: Josje Deekens

Dolf van den Berg start beweging voor ontwikkelingsgericht onderwijs

Weg met de educatieve apartheid

Prof. dr. Dolf van den Berg is emeritus-hoogleraar van de Radboud Universiteit in Nijmegen. In zijn essay 'De toekomst van ons onderwijsstelsel' doet hij radicale voorstellen voor de omvorming van ons onderwijs. 'Het is van de zotte dat zittenblijven al sinds 1969 ter discussie staat.'

DOLF VAN DEN BERG

1978: **doctorsgraad aan de Universiteit Utrecht, voor een wetenschappelijke verantwoording van het AVI-pakket;**
Vanaf 1978: **onderzoek naar leiderschap en innovatie in alle vormen van onderwijs en start van dertigjarige samenwerking met prof. dr. Roland Vandenberghe, verbonden aan de universiteit van Leuven;**
Jaren tachtig: **participatie in het 'International School Improvement Project' (ISIP), ontwikkeling van het Betrokkenheidsmodel ('Concerns Based Adoption Model', CBAM) in samenwerking met de universiteit van Austin in Texas (USA) en prof. dr. Roland Vandenberghe;**
2002: **docent aan TiasNimbas, Tilburg Institute for Advanced Studies van de Universiteit Tilburg.**

2007: **publicatie 'Denk aan je mensen. Weerbaarheid te lijf in het onderwijs en elders';**
2009: **publicatie 'Onderwijs-innovatie: Geen verzegelde lippen meer' (redactie);**
2013: **publicatie 'Leidinggevende, wie ben je? Postmoderne visie op leidinggeven in het onderwijs';**
2016: **publicatie 'Met andere ogen naar onderwijs en opvoeding kijken. Betekenis van recent 'geest-brein' onderzoek'**
2018: **publicatie 'Utopia. Naar ander onderwijs. Document voor de toekomst';**
2019: **publicatie 'Naar onderwijs in blauw. Aan de vanzelfsprekendheden voorbij'**
2020: **publicatie 'De toekomst van ons onderwijsstelsel'**

Waarom hebt u het essay geschreven?

"De VO-raad nodigde mij uit om te participeren in de evaluatie van passend onderwijs. Het onderzoek dat ik daarvoor heb gedaan, heeft uiteindelijk geresulteerd in een essay. Voor het onderzoek heb ik tientallen rapporten en onderzoeken gelezen van organisaties als het NRO, het Kohnstamm Instituut en de inspectie. Prachtige onderzoeken, maar op een zeker moment realiseerde ik me dat er nergens werd gesproken over wat er nu eigenlijk in de school gebeurt. Iedereen ziet de oplossing voor passend onderwijs rond de school, en niet in de school. Het gaat altijd over de relatie tussen school en jeugdzorg, tussen school en ouders of tussen school en samenwerkingsverbanden. Passend onderwijs is een bestuurlijke aangelegenheid geworden. Scholen hebben de potentie van de individuele leerling, om wie het allemaal draait, onvoldoende in beeld."

Wat is uw conclusie?

"Er is een onderwijs-pedagogische transitie nodig. We moeten opnieuw reflecteren op de vraag waarmee de school zich moet bezighouden. Als je kijkt naar wat scholen nu allemaal doen, dan zie je dat er een heleboel vanzelfsprekendheden zijn, verborgen en niet-verborgen >

Dolf van den Berg: 'Passend onderwijs is een bestuurlijke aangelegenheid geworden'

‘Zittenblijven, voorwaardelijk overgaan en afstromen moeten we op heel korte termijn afschaffen’

tradities en gewoontes. Ons onderwijs is gebaseerd op standaardisering. De beginselen van gelijkheid en gelijktijdigheid spelen een belangrijke rol: alle leerlingen uit een klas moeten op dezelfde tijd naar dezelfde plek. Ze moeten ook nog eens hetzelfde leerdoel bereiken, met behulp van dezelfde methode en dezelfde lesinhoud. En de normering is ook nog eens hetzelfde.

Daartegenover staat dat er grote verschillen zijn tussen leerlingen. Kinderen zijn niet gelijk, ze leven niet gelijk en leren niet gelijk. Iedereen in de school zal dat beamen, en vervolgens gaan we toch weer gewoon klassikaal lesgeven, met een traditionele, lange instructie waarbij leerlingen vooral moeten luisteren. Ook in 2020 geldt dit nog voor tachtig procent van de scholen.”

Veel scholen willen misschien wel veranderen, maar voelen zich beperkt door zaken als het centraal examen en de eisen die het vervolgonderwijs stelt.

“Ook nu zijn er scholen die, met behoud van het eind-examen, de beginselen van gelijkheid en gelijktijdigheid niet toepassen. Ook nu kunnen leerlingen al een jaar eerder eindexamen doen voor een vak. Veranderen kan dus wel, maar ik denk dat scholen het niet durven omdat zij een grote behoefte hebben aan zekerheid. Aannames vergeten en anders leren denken is ook moeilijk, voor ieder mens. Ik heb daar als hoogleraar onderwijsinnovatie veel onderzoek naar gedaan.”

De beschrijving van de toekomst van het onderwijsstelsel, het derde deel van uw essay, gaat heel ver. Is uw doel een stelselwijziging?

“Nee, daar heb ik het nadrukkelijk niet over. Ik schrijf over de toekomst van ons onderwijsbestel en over omvor-

ming, allemaal in het perspectief van ontwikkelingsgericht onderwijs. Dat is onderwijs dat antwoord geeft op de vragen: wat kan ik doen voor deze leerling, in deze situatie, op dit moment, in deze fase van de ontwikkeling van de leerling en hoe kan ik dat als leraar of als schoolleider op de juiste wijze begeleiden?”

U bedoelt gepersonaliseerd onderwijs?

“Nee. Het onderwijs dat ik voorstel, valt in drie clusters uiteen, zowel binnen het basis- als het voortgezet onderwijs. Bij wiskunde, rekenen, taal, lezen en schrijven pleit ik voor cursorisch longitudinaal onderwijs, op tempo. Leerlingen vormen daarvoor groepen die de jaargrenzen kunnen doorbreken. De jaargrens is een onnodig obstakel, dat slechts druk en spanning geeft. Bij deze eerste groep vakken kunnen digitale hulpmiddelen heel nuttig zijn. Het tweede cluster is een dialogisch gedeelte. Dat zijn in het voortgezet onderwijs de domeinen mens en maatschappij, mens en natuur, mens en techniek en mens en cultuur. De dialoog speelt hier, de naam zegt het al, een belangrijke rol. Daarnaast zijn er de basisgroepen, die het derde cluster vormen: de units waar de leerling zijn basis heeft, bij een mentor. Ook de basisgroep is volledig dialogisch. Bij ontwikkelingsgericht onderwijs wordt het persoonsgerichte dus gecombineerd met het dialogische. Het begrip personaliseren vind ik niet goed bruikbaar in het onderwijs; gepersonaliseerd onderwijs is zuiver individueel en staat wat mij betreft zelfs haaks op ontwikkelingsgericht onderwijs. Het kan niet zo zijn dat we het individu volledig centraal stellen. Het individualisme is al zo groot in onze maatschappij.”

Maar u stelt het kind wel centraal?

“Zeker, het systeem moet zich aan de leerling aanpassen en niet andersom. Maar het onderwijs vindt plaats in

‘Het kan niet zo zijn dat we het individu volledig centraal stellen. Het individualisme is al zo groot in onze maatschappij’

BRUIDSBONBONS

“Ik zat in Rotterdam op de lagere en de middelbare school en was een makkelijk lerende leerling. In klas vijf van de lagere school begonnen de problemen: ik moest tien keer hetzelfde boekje lezen en zes keer dezelfde rekensommen maken. Andere kinderen helpen was er niet bij; het was allemaal klassikaal en ieder voor zich. In groepjes werd niet gewerkt. Ik mocht toen de helft van de zesde klas overslaan en de eerste helft van het eerste jaar voortgezet onderwijs. Maar dat ging ook fout, want ik verveelde me nog steeds.

Als oplossing werd bedacht dat ik in een katholieke kerk die vlakbij was, de huwelijken en de uitvaarten mocht begeleiden. Bij de huwelijken was dat wel aardig, want dan kreeg je zogenaamde bruidsbonbons. Ik was gek op zoet. De uitvaarten vond ik verschrikkelijk; ik kan het Dies Irae, het laatste deel van de katholieke eredienst voor overledenen, sindsdien niet meer horen. Die mislukte schooltijd is voor mij reden geweest om mijn hele leven lang te richten op thema's als individuele ontwikkeling.”

dialoog met de ander: een andere leerling of de leraar. Samen zijn zij continu in beweging.”

De docent behoudt dus een cruciale rol.

“Ja. De leraar is de grootste artiest, zeg ik vaak. Onderwijs is wat leraren ervan maken. Maar het is iets heel anders om leraar te zijn in een klassikaal systeem dan in een systeem voor ontwikkelingsgericht onderwijs. In het klassikale systeem is de leraar een kennisoverdrager, terwijl hij bij ontwikkelingsgericht onderwijs een kennisdrager is, een coach, een mentor, iemand die je kunt bevragen. Zijn functie is ‘iets ter tafel brengen’ en hij stelt waarden, normen en inzichten voorop.”

De gevolgen van uw ideeën voor het onderwijs zijn groot, niet alleen voor leraren.

“Klopt. Er moet een nieuw wettelijk kader komen voor ontwikkelingsgericht onderwijs, en bepaalde dingen

‘Wie laat nu een kind van vijf jaar doubleren? Dat is discriminerend en crimineel, als je het mij vraagt’

moeten per direct worden verboden. De belangrijkste zijn zittenblijven, voorwaardelijk overgaan en afstromen, dat zouden we op heel korte termijn moeten afschaffen. Het is van de zotte dat zittenblijven al sinds 1969 ter discussie staat. Rond de vierde en vijfde klas van de middelbare school blijft veertien procent zitten! Maar het allerergste vind ik dat kinderen van vijf jaar soms al worden gedwongen om een jaar langer te ‘kleuteren’. Dat is ook gewoon zittenblijven. Zij mogen de jaargrens niet over omdat hun checklist niet alle benodigde vinkjes heeft. Ze mogen niet met hun groep mee. Wie laat nu een kind van vijf jaar doubleren? Dat is discriminerend en crimineel, als je het mij vraagt.”

Terug naar passend onderwijs. Waarom zijn daar zoveel problemen mee?

“Passend onderwijs is het probleem niet; het probleem is het systeem waarbinnen het functioneert. Een systeem waarbinnen het speciaal onderwijs eerder groeit dan krimpt en het schaduwonderwijs bloeit. We laten de scholen leeglopen en moeilijk-lerenden hebben andere vormen van onderwijs buiten de school nodig om mee te komen. Dat is een educatieve apartheid.

In plaats daarvan moeten we toe naar inclusief onderwijs, wat verder gaat dan passend onderwijs. Leerlingen die nu thuiszitten, kunnen in het ontwikkelingsgericht onderwijs wel worden opgenomen. Inclusief onderwijs is ruimer; bijna alle kinderen uit de vier clusters van het speciaal onderwijs kunnen daarbij horen. En het kan echt, want ik heb voorbeelden gezien in Canada en Zuid-Duitsland. Daar zijn ze in dat opzicht veel verder dan wij. Kinderen gaan daar samen naar school; kinderen met een lichamelijke handicap krijgen zelfs gymles met de andere kinderen. Dat is fantastisch!”

Daar is wel extra geld voor nodig...

“Uiteraard. Extra leraren en extra geld, want een leraar kan niet zomaar kinderen met een handicap erbij opvangen. Maar denk eens in wat het effect zal zijn! Ook na hun schooltijd zullen deze leerlingen baat hebben van het feit dat ze op school al in de maatschappij geïntegreerd zijn.”

Hoe gaat de school eruitzien na de omvorming van het onderwijs?

“Het recht op onderwijs begint al bij tweeënhalf jaar, maar daar hoeft je geen gebruik van te maken. Tot twaalf of veertien jaar gaan kinderen naar een integraal kindcentrum. Dat is één doorlopende opvoedings- en ontwikkelingslijn. Pas dan maakt een kind de overstap naar de laatste jaren van het voortgezet onderwijs, naar een junior

‘Bij ontwikkelingsgericht onderwijs is de leraar een kennisdrager, een coach, een mentor, iemand die je kunt bevragen’

Wat vindt u eigenlijk van de tienschool? Die heeft toch raakvlakken met uw ideeën?

“De tienschool is een gedrocht; dat moeten we principieel afwijzen. Niemand kan garanderen dat de overstap op veertienjarige leeftijd makkelijker zal gaan. De bovenbouw van ons onderwijs is immers nog traditioneler dan de onderbouw en de basisschool. Zolang het traditioneel klassikaal onderwijs blijft, wordt het geen succes. Ook hier is sprake van educatieve apartheid.”

Hoe gaat u uw ideeën verspreiden, behalve door publicatie van uw essay?

“In augustus vorig jaar heb ik een stukje op LinkedIn gezet waarin ik een oproep deed voor de Taskforce Ontwikkelingsgericht Onderwijs (TOO). Ik wilde mensen mobiliseren voor ontwikkelingsgericht onderwijs. Binnen no-time hadden meer dan vierduizend mensen mijn bericht gezien. Ik heb toen een aantal reacties geselecteerd en die mensen uitgenodigd voor een voortrekkersgroep, bestaande uit vijftien personen: bestuurders, rectoren en leraren. Op 5 november hadden we onze eerste bijeenkomst. Inmiddels hebben we een beleidsplan en gaan we een stichting en een website opzetten. We gaan zo snel mogelijk een startconferentie organiseren voor iedereen die geïnteresseerd is en we hebben gesprekken gepland met de Onderwijsraad en het ministerie. Verder willen we per provincie gaan werken met drie ontwikkelingsscholen waar al initiatieven in die richting zijn. Een soort pilotscholen. Op basis van hun ervaringen kan het wettelijk kader ontwikkeld worden. U ziet, we zijn klaar om stappen te zetten.”

EVALUATIE PASSEND ONDERWIJS

In 2020 wordt het stelsel van passend onderwijs in opdracht van het ministerie van OCW formeel geëvalueerd. Deze evaluatie vindt plaats op basis van de uitkomsten van de evaluatieonderzoeken van het NRO, een advies van de Onderwijsraad, de Staat van het Onderwijs 2020 én een veldraadpleging.

Tijdens de ALV van november 2019 hebben de leden van de VO-raad ingestemd met de ‘inbreng voor de evaluatie van passend onderwijs in 2020’. In deze inbreng – die de VO-raad en PO-Raad gezamenlijk hebben opgesteld op basis van gesprekken binnen en buiten de sector – geven de sectorraden aan dat passend onderwijs doorontwikkeld moet worden. Daarbij wordt aangegeven wat al goed gaat, wat nog verbeterd kan worden en waar wet- en regelgeving aangepast zou moeten worden. → Zie www.vo-raad.nl (onder het thema ‘passend onderwijs’) voor de zeven punten van de inbreng en de complete nota.

‘Gepersonaliseerd onderwijs staat wat mij betreft haaks op ontwikkelingsgericht onderwijs’

COLUMN

Fotografie: Goffe Struiksma

Keuzes

Op weg naar een afspraak, een beetje te laat weggegaan, rijd ik zo hard ik kan en mag – toegegeven, soms ietsje harder dan mag. Niettemin geeft Google Maps op mijn telefoon (keurig handsfree aan de voorruit geplakt) de hele rit steeds exact hetzelfde tijdstip als verwacht moment van aankomst. Ik zou echt fors moeten gaan scheuren om sneller te zijn.

Blijkbaar is het algoritme van Google ingesteld op rijden op de maximaal toegestane snelheid. Dat lijkt neutraal, maar is het niet. Het is een morele keuze: de waarde ‘snelheid’ krijgt bij Google meer gewicht dan waarden als veiligheid of duurzaamheid.

Hoeveel CO₂ zouden we bijvoorbeeld kunnen besparen als Google de aankomsttijd zou uitrekenen met 90 procent van de maximale snelheid? Google zal zeggen: daar gaan we niet over. Het punt is: ze gaan er wél over. Mensen gebruiken nu eenmaal Google Maps, dus heeft het invloed. De vraag is wat Google wil doen met die invloed, welk verschil Google wil maken.

Ons onderwijs is ingesteld op een vaste verblijfsduur en jaarklassen. Alle kinderen maken op 12-jarige leeftijd een keuze. Of beter: die wordt voor ze gemaakt. Het label dat ze krijgen in groep 8, bepaalt of ze naar vmbo, havo of vwo gaan en of ze geacht worden in 4, 5 of 6 jaar een diploma te halen. Het systeem is erop ingericht die prognose waar te maken. Wat overigens voor havo en vwo in ongeveer de helft van de gevallen lukt – dat doet Google dan toch beter.

Ons systeem lijkt neutraal, maar is het niet. Ons onderwijs staat bol van de morele keuzes. Waarden als eenvormigheid, selectiviteit en voorspelbaarheid krijgen meer gewicht dan gelijkheid, kansrijkheid en flexibiliteit. Hoeveel leerlingen zouden we meer kansen kunnen bieden als we geen labels meer zouden gebruiken? Als we toetsresultaten niet meer zouden gebruiken als een vergelijkende prestatie maat? Als we de schoolsoorten zouden afschaffen en iedere dag opnieuw alle leerlingen dezelfde kansen en mogelijkheden zouden bieden om zich te ontwikkelen? Net zoals we in het primair onderwijs normaal vinden?

Ja, dat vraagt meer flexibiliteit. Het wordt (nog) onvoorspelbaarder waar kinderen uitkomen. Maar zij krijgen meer kansen en de ongelijkheid zal verminderen. De vraag is niet of scholen daar wel over gaan. Want ze gaan erover, zelfs als we denken van niet. De vraag is, welk verschil wij willen maken voor kinderen.

Hartger Wassink
Zelfstandig onderzoeker en adviseur

Platform komt met praktijkgericht havo-programma

‘We gaan een doorbraak bereiken’

Henk van Ommen en Marc Janssen maken zich al jaren hard voor goed havo-onderwijs dat aansluit op ‘de havist’ en op het hbo. Eerst in Havisten Competent en nu als voorzitter en vicevoorzitter van het havoplatform. Stap één is erkenning van het praktijkgerichte vak als schoolexamenvak. Een plan daartoe ligt voor de zomer bij het ministerie. ‘Ingaan in 2021 zou mooi zijn!’

Van de havo bestaat een negatief beeld: lage slagingspercentages en examencijfers, niet de makkelijkste klassen, leerlingen zonder interesse en motivatie, een gebrek aan studievastheden. De inspectie benoemde dit rijtje vorig voorjaar nog maar eens in De Staat van het Onderwijs: havo-leerlingen stromen vaker af, minder vaak op en blijven vaker zitten.

“Bij het havoplatform kwamen we er al gauw achter dat de overgang tussen havo en hbo problematisch is”, zegt

Henk van Ommen. “Na vijf jaar studie in het hbo heeft krap de helft van de havisten een bachelor en na acht jaar nog geen 70 procent. Studiewissel en -uitval komt het vaakst bij havisten voor: na drie jaar zo’n 34 procent. Die verspilling van talent moeten we niet willen, vonden wij. En mét ons de VO-raad en sinds enige jaren ook de Vereniging Hogescholen.”

Er speelt van alles mee – ook kansenongelijkheid, gender en migratieachtergrond: “Het gaat hoe dan ook om de succesvolle doorstroom naar het hbo. Daar moeten we samen wat aan doen, havo en hbo. In de kwaliteitsafspraken 2019-2024 bij het sectorakkoord hoger onderwijs staat de doorstroom havo-hbo nadrukkelijk op de agenda. De eerste honderd dagen van een nieuwe studie zijn cruciaal en het is mooi om te zien dat het hbo zijn verantwoordelijkheid neemt en inzet op die periode: met intensievere begeleiding en oog voor de ontwikkelingsfase van de zeventien- en achttienjarige. Ook het bindend studieadvies met een verplichte 100 procent-score in het eerste jaar, waarop veel studenten afhaken, wordt nu kritisch bekeken.”

SLIMME DOENERS

Vermoed wordt (en onderzoek bevestigt dit) dat studenten niet uitvallen op intellect, maar op executieve vaardigheden als plannen of met vrijheid omgaan. De inhoudelijke en pedagogische aansluiting tussen havo en hbo ontbreekt. Ook in het systeem zijn het twee gescheiden werelden, waarin niemand de regie voert op de overgang. “Het is

HENK VAN OMMEN EN MARC JANSSEN

Henk van Ommen, rector-bestuurder van het Baarnsch Lyceum, en Marc Janssen, directeur-bestuurder van het Northgo College (Noordwijk), zijn oprichters van het havoplatform (2011) en leerden elkaar vijftien jaar geleden kennen bij het ontstaan van Havisten Competent. Zij herkenden bij elkaar ideeën over veranderingen van het havo-onderwijs.

Henk van Ommen: “Terwijl ongeveer een kwart van alle leerlingen naar de havo ging, bestond er tot 2011 geen forum voor ideeënuitswisseling over havo-onderwijs. Dat hebben Marc en ik opgericht. We begonnen met een congres voor docenten en teamleiders. Inmiddels is dat een jaarlijks zeer goed bezocht evenement. Ook de oprichting van het havoplatform was een schot in de roos. Er was behoefte aan het gesprek over de havo en de havist.” Henk gaf drie jaar geleden zijn laatste les (Duits) en Marc geeft nog natuurkunde in 4 havo.

Henk van Ommen: ‘Na vijf jaar studie in het hbo heeft krap de helft van de havisten een bachelor en na acht jaar nog geen 70 procent’

‘Een praktijkgerichte havo is een logische stap en wij denken dat het kan zonder dat je het bestel hoeft aan te passen’

in hokjes georganiseerd”, zegt Van Ommen. “Ook op het departement, waar havo en hbo op verschillende verdiepingen zitten, met verschillende ministers.” Als het havo-onderwijs beter aansluit bij ‘de havist’ bereik je twee dingen: de leerling raakt meer geïnteresseerd én wordt beter voorbereid op hbo. De havo zou minder ‘avo’ moeten zijn en meer ‘vhbo’, in de ogen van het havoplatform.

Maar wie is dan ‘de havist’? “Een intelligente doener”, stelt Marc Janssen, “die het leuk vindt om iets voor elkaar te krijgen wat je meteen kunt zien. Als er een schoolfeest of een project georganiseerd moet worden, dan zie je havisten met enorme energie en daadkracht aan de slag gaan. Je kunt natuurlijk niet generaliseren, maar als je ernaar vraagt, ontstaat dit beeld: intelligente, relatiegerichte leerlingen, die gaan voor resultaat op de korte termijn. En dan is natuurlijk de vraag: wat betekent dat voor je onderwijs? Moet je dan werken met werkschema’s van zes weken? Moet je ze hetzelfde aanbieden als vwo’ers, alleen wat minder en minder diepgaand: het theezakjesmodel? Wij willen havisten op een andere manier uitdagen. Niet als mislukte vwo’ers, maar als leerlingen met een eigen identiteit en profiel: slimme leerlingen die vooral leren door te doen en die trots kunnen zijn op een havo-opleiding.” Van Ommen: “En die opleiding heeft een sterke beroepsgerichte poot nodig, want dat versoepelt de overgang naar het hoger onderwijs.”

LEREN DOOR DOEN

“De uitdaging is om de pedagogische en didactische aanpak meer toe te snijden op de havist”, zegt Janssen. “Een leerform met het accent op doen leidt tot meer energie en motivatie in de klas. Je wilt leerlingen ook die dingen leren waar ze op het hbo wat aan hebben, zoals in groepen werken of zelfstandigheid.

Op onze school maken leerlingen het profielwerkstuk bijvoorbeeld in groepen van zes tot acht leerlingen. Waarom? Omdat we dan zeker weten dat ze ruzie krijgen. Ze krijgen problemen met afstemmen en moeten afspraken met elkaar maken en een gezamenlijke presentatie houden. Dat maakt het uitdagend! Er komt een mooi product uit, waar ze heel veel van leren. Dat horen we van ze op terugkomdagen, als ze vertellen over hun ervaringen op het hbo.

Of neem de profielvoorlichting, ook daar zoeken we naar een activerende vorm. Geen decaan voor een zaal met ouders, maar groepjes leerlingen die zelf aan hun ouders voorlichting geven over vervolgoopleidingen en keuzevakken. In plaats van te consumeren moeten ze actief informatie zoeken en presenteren. Dat stimuleert enorm.

Er zijn veel voorbeelden van scholen die een stukje onderwijs anders organiseren. Bijvoorbeeld de business schools: daar gaan leerlingen vier dagen naar school en doen één dag projecten in een bedrijf of op het hbo. De avo-vakken op school leveren wat ruimte in om dit mogelijk te maken, maar het niveau van die vakken daalt niet. Leerlingen halen dezelfde cijfers met minder les, en zijn tegelijkertijd heel gemotiveerd. Ze zien die praktijkdag als heel leuk en interessant.”

PRAKTIJKGERICHT

Havisten hebben behoefte aan koppeling tussen theorie en praktijk. Bovendien werkt een praktische en realistische context motiverend. Deze overtuiging van het havoplatform heeft geleid tot een leernetwerk van een kleine twintig

Marc Janssen: 'Het is niet spelen, maar ervaringsgericht leren door havisten'

scholen die materiaal verzamelen voor een praktijkgericht havo-programma. Er zijn in 2019 twee bijeenkomsten geweest en dit jaar volgen er nog enkele. Tegen de zomer ligt er een presentabel plan.

Van Ommen: "Er zijn nu al tientallen havoscholen die een vorm van praktijkgericht onderwijs aanbieden, maar dat heeft niet de status van een examenvak. Het maakt allemaal deel uit van het 'plusdocument'. Het is vrijwillig en vrijblijvend, bovenop het bestaande programma. Maar als je het serieus wilt nemen en er een check op wilt hebben, moeten we het formaliseren. Wij hebben het initiatief genomen om een beroepsgericht curriculum te schrijven, in de vorm van een vak. We volgen hierbij de lijn van de nieuwe leerweg in het vmbo, waar het beroepsgerichte vak

'In de business schools halen leerlingen dezelfde cijfers met minder lessen, en zijn ze tegelijkertijd zeer gemotiveerd'

een verplicht onderdeel wordt. Het liefst zouden we bij de havo hetzelfde doen, maar dan krijg je bijna een stelselwijziging, een heel andere havo oftewel een echte vbo. Een prima ontwikkeling, vinden ook de VO-raad en de Vereniging Hogescholen, maar wel een die heel lang duurt.

'Wij willen havisten op een andere manier uitdagen. Niet als mislukte vwo'ers, maar als leerlingen met een eigen identiteit en profiel'

Daarom kiezen we nu liever voor de kortst mogelijke route: dit voorjaar willen we het ministerie ons praktijkgerichte programma aanbieden met de bedoeling dat het als eindexamenvak op het diploma terechtkomt."

REALISTISCH

"Wij vinden dat er ruimte moet zijn voor een systematisch praktijkgericht onderwijsaanbod", legt Janssen uit. "Dat betekent: werken met realistische projecten, met echte opdrachtgevers en contacten uit het bedrijfsleven en het hbo. Daar leren leerlingen basisvaardigheden die ze nodig hebben op het hbo, zoals samenwerken, onderzoek doen of presenteren. Maar daar kunnen ze ook inzoomen op hun eigen interesse. Als dat bijvoorbeeld economie is, kunnen ze bij een bank of ander financieel bedrijf ervaring opdoen en specifieke vaardigheden leren. Door te leren in de praktijk komen ze ook in aanraking met rolmodellen. Terwijl hiermee op een aantal scholen al wordt geëxperimenteerd, is onze inzet nu om dat te belonen met de status van een schoolexamen."

Het havoplatform-leernetwerk beschrijft een algemene schil van vaardigheden die een havoleerling (nu en later) succesvoller maken en die ook de motivatie stimuleren. Daaraan wordt lokaal of regionaal een inhoudelijk accent toegevoegd, bijvoorbeeld gericht op ondernemen, technologie of de agrarische sector. Van Ommen: "Als havoplatform hebben we net besloten dat we gaan regionaliseren. Na

HET HAVOPLATFORM

Het havoplatform verbindt mensen die oog en hart hebben voor de havist: in het onderwijs, het bedrijfsleven en bij overheden. Het platform vindt dat havo-onderwijs gericht moet zijn op relaties met en motivatie van de leerling én op een juiste balans tussen theorie en praktijk (kennis en vaardigheden). Het streeft naar een curriculum en een pedagogisch-didactisch leerklimaat dat aansluit op havisten én naar vermindering van de uitval in het eerste jaar van het hbo. Op dit moment is het speerpunt de ontwikkeling van een beroepsgericht of praktijkgericht vak.

Marc Janssen: "Overall onstonden initiatieven voor een andere opzet van de havo. Er was behoefte aan verbinding en zo is het platform ontstaan. We proberen mensen met elkaar in contact te brengen en onze gedachten over de havist in zoveel mogelijk gremia naar voren te brengen."

Henk van Ommen: "We zoeken naar tools en good practices om mee aan de slag te gaan. We willen ook bewerkstelligen dat havo en hbo bij elkaar in de keuken kijken, met visitaties en conferenties. We moeten immers wat met elkaar. Wat leveren wij, wat hebben jullie nodig hoe kunnen we dat anders doen?"

→ www.havoplatform.nl

landelijke congressen over havo-hbo houden we in de regio Utrecht in maart het eerste regionale congres in samenwerking met de Hogeschool Utrecht. Samen met Jan Bogerd, voorzitter CvB van de Hogeschool Utrecht probeer ik vormen te vinden voor een goede doorstroom naar deze opleiding. Dat is ons gemeenschappelijk belang."

KLEIN OF GROOT

De ambitie is dus om net als in het nieuwe vmbo het praktijkgerichte onderdeel tot vast onderdeel van het curriculum te maken. Dat sluit aan bij adviezen van de Onderwijsraad en de VO-raad uit 2019. Janssen: "Naast de toekomstige praktijkgerichte mavo (vmbo) is een praktijkgerichte havo een logische stap. Wij denken dat het kan zonder dat je het bestel hoeft aan te passen. Je kunt het klein doen, als een praktijkvak (120 klokuren) binnen het combinatiecijfer, à la ckv of maatschappijleer. Maar als je als school een fors programma hebt liggen, kan het ook groter (320 klokuren, nog steeds passend binnen de huidige regelgeving), als keuze-examenvak in de vrije ruimte. Je hoeft geen ingewikkelde dingen te doen behalve een goed kader neer te leggen. Als scholen dan in een regio een mooi en toetsbaar programma hebben, kunnen ze gewoon aan de slag gaan. Heel praktisch gericht, net zoals de havist zelf praktisch gericht is. Je werkt met een PTA, dus je weet dat dat de kwaliteit goed is. Het is niet spelen, maar ervaringsgericht leren door havisten. En je kunt er heel veel mee doen. Leerlingen kunnen bijhouden hoe zij groeien op de competenties en dat meenemen naar een studiecheck-gesprek bij het hbo. Misschien kunnen ze er zelfs studiepunten voor krijgen." "LOB wordt deel van het verhaal", vult Van Ommen aan. "Bij het vmbo is LOB een verplicht onderdeel van het curriculum. Bij havo-vwo is dat niet zo, maar dat willen we dus wel. En dat lijkt te gaan lukken."

MOOI VOORBEELD

"Organisaties die ertoe doen, steunen ons plan massaal", vertelt Van Ommen. "De VO-raad en de Vereniging Hogescholen staan er vierkant achter. Het staat in de adviezen van de VO-raad voor de nieuwe leerweg voor het vmbo. In de hoek van het vakgerichte vmbo (bij de vakcolleges) is er dan ook veel belangstelling voor ons initiatief. Maar het moet nu concreet worden. Van praten en lobbyen gaan we de stap maken naar invoering van een eindexamenvak. We zitten in het momentum, een doorbraak zal niet lang uitblijven. Het primaire doel is de student of de leerling die een ononderbroken leerlijn moet kunnen volgen. Met ingang van 2021 zou het zo ver kunnen zijn."

Janssen: "Een geslaagd praktijkgericht programma kan op termijn ook een goed voorbeeld zijn voor andere vakken. Zo kan ook wiskunde voor de havist betekenisvoller worden gemaakt, wat goed is voor de motivatie. Het praktijkgerichte programma is nodig voor de motivatie en de aansluiting en het kan ook snel. We hoeven niet van alles te wijzigen. Er gebeurt al zoveel op havoscholen en daar wordt het soort een beloning voor. Zichtbaar voor de havist, de ouders, het onderwijs. Een mooi voorbeeld van hoe het ook kan."

Waarom we nú het gesprek over onderwijs moeten voeren

In het belang van de kinderen van de toekomst

Op 21 januari presenteerde een brede coalitie van onderwijsorganisaties een discussiestuk met voorstellen voor groot onderhoud aan het onderwijs. Albert Strijker, Karin van Oort en Marc Mittelmeijer waren kwartiermakers vanuit de VO-raad. Een brede dialoog over aanpassingen en vernieuwingen duldt geen uitstel meer, vinden zij.

“Het is alweer een paar jaar geleden dat de Inspectie van het Onderwijs de noodklok luidde over de toenemende kansenongelijkheid in het onderwijs. Kinderen met hoogopgeleide ouders krijgen aan het eind van groep 8 hogere adviezen dan kinderen met dezelfde talenten van laagopgeleide ouders. Tot onze grote schrik wordt dat verschil in het voortgezet onderwijs nog veel groter. Een onbedoeld, maar wel te verwachten, gevolg van de uitsplitsing van kinderen op twaalfjarige leeftijd naar niet minder dan zeven niveaus in het vo. Bijzonder is dat we leerlingen daarbij ook nog plaatsen op het laagste niveau dat zij in de breedte beheersen. Alleen al daardoor gaat veel talent verloren.

TALENTENMOTOR

Als kinderen eenmaal in een stroom zijn terechtgekomen, komen ze daar nog maar moeizaam uit. Het eindniveau van leerlingen in mbo, hbo of wo is daarmee voor een belangrijk deel bepaald door het gezin waarin een kind opgroeit, en niet het gevolg van de eigen talenten van kinderen of van ons onderwijs.

Dat is relatief nieuw. Na de oorlog was onderwijs voor het eerst toegankelijk voor iedereen en werd onderwijs de grote sociaal-economische talentenmotor. Niet afkomst, maar eigen talenten en inzet gingen ieders toekomst bepalen. Dat zijn we kwijtgeraakt.

Het onderwijs bepaalt niet langer het niveau van kinderen, maar het sociale niveau van het gezin bepaalt het onderwijsniveau. Een gevolg is dat kinderen uit verschillende lagen van de bevolking elkaar in het onderwijs niet meer ontmoeten. En later ook niet meer, omdat ze ander werk doen en in andere wijken wonen. Een dergelijke klassenmaatschappij met sterke segregatie kan gemakkelijk tot grote sociale spanningen leiden. Het onderwijs kan niet alle sociale problemen oplossen, maar het kan wel zorgen voor gelijke kansen en een eerlijke start van kinderen.

ACHTEROP

Als we naar het onderwijs kijken, zien we dat er gelukkig ook veel goed gaat. Tegen (internationaal gezien) lage kosten worden leerlingen opgeleid naar een relatief hoog niveau. Maar veelvuldig onderzoek leert dat er ook dingen ➤

‘Bijzonder is dat we leerlingen plaatsen op het laagste niveau dat zij in de breedte beheersen’

DE VIJF ANKERPUNTEN VAN HET DISCUSSIESTUK 'TOEKOMST VAN ONS ONDERWIJS'

1. EEN VROEGE START IS DE BESTE BASIS

Hoe vroeger in het kind wordt geïnvesteerd, hoe meer profijt het kind en de samenleving daarvan hebben. Kinderen kunnen dan ook al vanaf jonge leeftijd naar een basisvoorziening die voor iedereen toegankelijk is. Zo stimuleren we dat alle kinderen taalvaardig starten met het funderend onderwijs.

2. DOORLOPENDE LEERLIJNEN IN HET ONDERWIJS

Leerlingen blijven langer bij elkaar en maken op latere leeftijd keuzes voor vervolgstappen in het onderwijs. Zo stimuleren we dat leerlingen met verschillende achtergronden langer met elkaar onderwijs volgen en voorkomen we vroegselectie. Een leerling of student gaat naar een volgende fase als hij of zij daar qua persoonlijke en inhoudelijke ontwikkeling aan toe is. Op ongeveer vijftienjarige leeftijd kiezen leerlingen voor een beroepsgerichte stroom of een academische stroom. Het onderwijs aan leerlingen in de leeftijd van twaalf tot achttien jaar wordt modulair aangeboden en leerlingen kunnen vakken en leergebieden op verschillende niveaus volgen. Ook is er voor elke leerling de mogelijkheid om – via een beroepsgericht aanbod – hun praktische talenten te ontdekken en ontwikkelen.

3. LEVEN LANG ONTWIKKELEN IS VANZELFSPREKEND: NAAR EEN BREDE, STERKE LEERCULTUUR

We geven kinderen al op jonge leeftijd mee dat leren nooit 'af' is en niet alleen op school plaatsvindt, maar ook op de werkplek. Het publieke stelsel met de bestaande onderwijsleerlijnen in het initieel onderwijs wordt uitgebreid zodat iedereen een leven lang toegang heeft tot publiek onderwijs.

4. ONDERWIJSPROFESSIONALS: NAAR AANTREKKELIJKER WERK IN EEN SAMENWERKENDE SECTOR

Voor de toekomst van Nederland heeft het onderwijs de beste mensen nodig. Mensen die worden gewaardeerd voor wat ze doen, voldoende professionele ruimte hebben, zich als professional kunnen blijven ontwikkelen en een marktconform salaris verdienen. Samen opleiden en professionaliseren van leraren wordt de norm, waarbij lerarenopleidingen en scholen stevig samenwerken.

5. ONDERZOEK EN INNOVATIE VAN WERELDNIVEAU

Om van Nederland het meest innovatieve land van Europa te maken, hebben we fundamenteel, toegepast en praktijkgericht onderzoek van wereldniveau nodig. Dit vraagt meer en gelijkwaardige samenwerking tussen onderwijs, onderzoek en andere relevante partijen. Kennis uit onderzoek is voor het onderwijs toegankelijk, toepasbaar en betrouwbaar.

'Kinderen uit verschillende lagen van de bevolking ontmoeten elkaar niet. Ook later niet, omdat ze ander werk doen en in andere wijken wonen'

niet meer zo goed gaan. Naast de genoemde kansenongelijkheid moeten we constateren dat het aantal laaggeletterden hoog blijft. Dat het niveau van taal en rekenen afneemt. Dat er steeds minder uitblinkers zijn. Dat leerlingen en studenten in Nederland vergeleken met andere landen minder uitdaging vinden in het onderwijs en minder gemotiveerd zijn. Dat we uitzonderlijk vroeg selecteren en leerpaden afsluiten. Dat het switchgedrag en de uitval in het hoger onderwijs erg groot zijn. Dat algemeen vormend onderwijs en beroepsonderwijs rigide gescheiden zijn, iets wat ook geldt voor mbo en hbo. Het ontwikkelen van een brede, sterke leercultuur blijft in Nederland achter, evenals het innovatievermogen binnen en buiten het onderwijs. Tegelijkertijd ervaren docenten en onderwijsondersteuners een te hoge werkdruk. Mede daardoor neemt het lerarentekort tot een onwerkbaar niveau toe.

Kortom, veel zaken waar we met ons onderwijs voor staan, realiseren we niet meer. Eigenlijk is dat ook niet zo gek. Het huidige onderwijsstelsel is inmiddels vijftig jaar oud. De samenleving, de arbeidsmarkt en de economie lijken niet meer op die in 1968. Om weer mee te kunnen in de wereld en om voldoende mensen te motiveren voor het

onderwijs, is anders denken dringend noodzakelijk. En de tijd dringt, omdat de politieke partijen nu nadenken over hun verkiezingsprogramma voor 2021. Als de urgentie van veranderen het regeerakkoord niet haalt, verliezen we weer vier jaar. Vier jaar waarin de problematiek verscherpt en we talenten verloren laten gaan.

ONVERMIJDBARE AANPASSINGEN

Over hoe en wat er precies moet veranderen, zal een brede discussie gevoerd moeten worden. Bestuurders, docenten, schoolleiders, leerlingen en studenten, ouders, werkgevers en werknemers en vooral ook politici moeten daarover nadenken. Maar een aantal aanpassingen lijkt onvermijdbaar.

Als kinderen op vierjarige leeftijd aan de basisschool beginnen, zijn er al grote verschillen en achterstanden. Leerlingen die uit taalrijke milieus komen, hebben al deelgenomen aan voorschoolse vormen van leren en spelen. De kinderen die dat juist nodig hebben, vaak niet. En ondanks alle inspanningen van het basisonderwijs om de achterstanden in te halen, komt de helft van de beroepsgerichte vmbo-leerlingen met meer dan twee jaar leerachterstand in het vo. Daar moet iets aan gebeuren. De SER heeft al gepleit voor een basisvoorziening voor alle kinderen vanaf twee jaar.

ANDERE CONFIGURATIE

Dat de vroege selectie voor het vo de verschillen versterkt, wordt breed besproken. Er zijn veel meningen over de vraag hoe dat te voorkomen. Kinderen langer bij elkaar houden is een optie. Wat helpt, is het rapport van Curriculum.nu, dat de toekomstige vorm en inhoud van het funderend onderwijs tot de leeftijd van veertien, vijftien jaar beschrijft. Voeg daar latere selectie en een modulaire opbouw per leergebied aan toe, zodat leerlingen de leergebieden op verschillende niveaus kunnen afsluiten

'De tijd dringt: als de urgentie van veranderen het regeerakkoord niet haalt, verliezen we weer vier jaar'

PRAAT MEE!

Wilt u ook meepraten over de toekomst van ons onderwijs? Schrijf nu in voor verschillende dialoogbijeenkomsten op toekomstvanons-onderwijs.nl. Hier kunt u ook het discussiestuk downloaden.

waarmee ze zich kwalificeren voor de gedifferentieerde toelatingseisen van het vervolgonderwijs. Zo kan iedere leerling gemotiveerd groeien zonder het demotiverende zittenblijven. Doorgroeien op het hoogste niveau dat je breed genoeg beheerst.

Wij moeten denken in het belang van het kind, wetende dat er ook na het veertiende en vijftiende levensjaar een andere onderwijsconfiguratie nodig is. Integratie van algemeen vormende en professionele vaardigheden, een einde aan de strikte scheiding tussen die twee werelden. Integratie van een deel van het vo met het beroepsonderwijs en integratie van het huidige mbo en hbo. Een werkelijk academische stroom voor de hoogvlieters.

GESPREK

Voor ons is het nu van belang dat we nadenken over de fase van het voortgezet onderwijs. Dat we het daar onbevangen met elkaar over hebben. Dat we in het licht van de geschetste problematiek nadenken over het belang van de kinderen van de toekomst. En ons niet laten leiden door de huidige indelingen en de institutionele vormgeving in de huidige scholen en schoolgebouwen. Natuurlijk zullen lange overgangperiodes nodig zijn en zal de situatie per regio heel verschillend zijn. Maar we moeten nu het gesprek voeren." ◀

Dit is een bewerking van de inleiding die door Albert Strijker werd uitgesproken tijdens de ALV van de VO-raad op 28 november 2019.

ALBERT STRIJKER OVER DE REACTIES OP HET DISCUSSIESTUK:

"Tot mijn grote vreugde blijken veel van mijn collega's bereid te zijn om over hun eigen kortetermijnbelangen heen te kijken. Vooral de vraag over wat voor samenleving wij in Nederland willen zijn over tien of vijftien jaar, een gesegegreerde of een geïntegreerde, heeft mensen geraakt. En wat is de rol van het onderwijs als het gaat om kansen-gelijkheid? Veel collega's die ik heb gesproken, zien daar echt een taak voor ons. Ik vind het vreselijk dat in het voortgezet onderwijs de kansen-gelijkheid juist verder afneemt. Daar

moeten we met zijn allen zo hard als maar kan tegen vechten, want het is ongelooflijk oneerlijk. En we verspillen bovendien de talenten van onze leerlingen.

Ik heb positieve reacties gehad van collega-bestuurders, van schoolleiders en leraren binnen Dunamare, maar ook van daarbuiten. De echte discussie zal nu gevoerd gaan worden in de vijf dialoogbijeenkomsten. Het is belangrijk dat we vaart gaan maken. We willen immers dat de uitkomsten nog effect hebben op

de programma's voor de komende Tweede Kamer-verkiezingen.

Ook binnen Dunamare wil ik de discussie voeren. Wij hebben binnen ons bestuur alle soorten onderwijs, van speciaal onderwijs tot en met gymnasium en we hebben ook alle tien vmbo-profielen. Het lijkt me mooi om juist daarom de discussie ook binnen ons bestuur te voeren: wat betekent het voor ons eigen onderwijs en het onderwijs in onze regio? We willen daar ook het basis-onderwijs en het mbo bij betrekken."

Apeldoornse scholen voeren samen campagne

Leerling-ambassadeurs voor het vmbo

Het vmbo is een prima opleiding die niet voor andere onderdoet. Deze boodschap dragen de vmbo-scholen in Apeldoorn samen met de gemeente uit in de campagne 'Trots op vmbo'. Onderdeel van de campagne is de verkiezing van de vmbo-ambassadeur van het jaar: een leerling die het vmbo op een positieve manier bij het publiek onder de aandacht brengt.

“Met het vmbo kun je alle kanten op. Als je hard werkt, dan kun je overal komen. Veel mensen denken dat het vmbo voor de minder slimme kinderen is, maar dat is niet zo. Je hebt wat meer tijd nodig, maar je kunt alles bereiken wat je wilt, daarvan ben ik overtuigd”, zegt Tessa Berns, derdejaars vmbo-basis-leerling van Sprengeloo, een school voor vmbo in Apeldoorn. In november is zij uit drie finalisten gekozen tot vmbo-ambassadeur voor het schooljaar 2019-2020.

De vmbo-ambassadeur vertegenwoordigt en promoot het vmbo, zowel tijdens de open dagen op school als bijvoorbeeld bij de laatste Algemene Ledenvergadering van de

VO-raad. “Dat vond ik wel even spannend”, vertelt Tessa. “Ik was samen met Vera, een andere finalist. Er waren al presentaties geweest en toen moesten wij het podium op. Daar zijn we geïnterviewd door Paul Rosenmöller. Dat ging goed.”

Tessa en Vera hadden een goed verhaal, zegt docent Lieneke van Kesteren, die hen begeleidde. “Ze zeiden: ‘Wie bakt het brood, wie komt de waterleiding repareren? Dat zijn mensen die het vmbo hebben gedaan. Wij zijn van waarde voor de samenleving.’ Tessa en Vera stonden in het middelpunt van de belangstelling. Ze kwamen goed uit hun woorden”, zegt Van Kesteren trots.

CAMPAGNE

Het idee voor de campagne ‘Trots op vmbo’ ontstond drie jaar geleden, toen de onderwijsmyndigheid van Apeldoorn een bezoek bracht aan Sprengeloo. “Hij was onder de indruk van ons onderwijs en samen constateerden we dat het zo jammer is dat het vmbo een imago-probleem heeft”, zegt directeur Gerjan van Dijken. “Als een kind vmbo-t wil volgen, kiezen de ouders bijvoorbeeld liever voor een scholengemeenschap met mavo-havo-vwo.” Apeldoorn kent drie vmbo-scholen. Van de in totaal tien scholen voor voortgezet onderwijs bieden er vier ook vmbo-t (of mavo) aan. Samen met de gemeente Apeldoorn en de twee andere vmbo-scholen begon Sprengeloo een promotiecampagne om het vmbo beter neer te zetten. “Dat is voor ons alle drie goed”, zegt Van Dijken. “We willen af van de termen ‘laag opgeleid’ en ‘hoog opgeleid’. Wij zien ‘praktisch opgeleid’ en ‘theoretisch opgeleid’ als betere benamingen. Alle drie hebben we in de theoretische leerweg standaard een praktisch vak als zevende vak ingevoerd.”

Winnaar Tessa Berns: ‘Vmbo-leerlingen hebben wat meer tijd nodig, maar je kunt alles bereiken wat je wilt, daarvan ben ik overtuigd’

‘Met filmpjes en posters laten leerlingen zien dat ze beschikken over ambitie, vakmanschap, creativiteit en maatschappelijke betrokkenheid’

AMBASSADEURS

‘Trots op vmbo’ bestaat uit een billboardcampagne van ongeveer twee weken, promofilmmpjes van oud-vmbo-leerlingen over hun succesvolle loopbaan en de verkiezing van de vmbo-ambassadeur. Lieneke van Kesteren is coördinator van het derde leerjaar op Sprengeloo en coördineert ook de ambassadeursverkiezingen op die school. “In het tweede leerjaar beginnen we te zoeken naar ‘hoogvliegers’: kandidaten voor de ambassadeursverkiezing”, vertelt zij. “Klasgenoten, ouders en collega’s kunnen een leerling nomineren. Deze leerlingen moeten stevig in hun schoenen staan, want wie wint, moet bijvoorbeeld de pers te woord staan. Vervolgens gaan deze leerlingen campagne voeren om finalist te worden. Op Sprengeloo begeleid ik ze hierbij. Met filmpjes en posters laten ze zien dat ze beschikken over eigenschappen als ambitie, vakmanschap, creativiteit en maatschappelijke betrokkenheid – het gaat niet om hoge cijfers. Iedere school kiest een eigen finalist

en medio november is er een groots opgezet feest waarbij de kandidaten zich presenteren aan een onafhankelijke jury. Ze moeten kunnen uitleggen wat er zo goed is aan het vmbo en waarom juist zij geschikt zijn om het vmbo te vertegenwoordigen. De finalisten doen allemaal iets extra’s. Vera heeft een eigen bedrijfje, Robin sport op top-niveau en Tessa doet vrijwilligerswerk in de ouderenzorg. Tessa is de eerste leerling van de basisberoepsgerichte leerweg die ambassadeur is.”

BASISSCHOLEN

Met de campagne worden vooral mensen bereikt die bij het vmbo betrokken zijn. “Maar eigenlijk heeft het belang van het vmbo continu aandacht nodig”, zegt Van Dijken. “De ambassadeur zou ook in beeld moeten komen bij ouders en bedrijven.” Van Kesteren vult aan: “De meerwaarde is nu vooral dat leerlingen zich manifesteren. Ze stralen trots uit, ze laten zien wat ze kunnen. Wat de

'Als leerlingen hun verhaal vertellen, heeft dat meer effect dan een meneer in een pak'

gemiddelde. Ze hebben vaak het idee dat ze dom zijn. Maar op het vmbo presteren ze op hun eigen niveau, ze halen goede cijfers, ze hebben succeservaringen. Daarnaast is het vmbo een goede voorbereiding voor je beroepsleven."

Dat blijkt ook uit de filmpjes van de oud-leerlingen. "Eén is er een eigen bedrijf begonnen, een ander werkt bij de Belastingdienst, het zijn echt goede voorbeelden", zegt Van Dijken. "Voor het grote verhaal is het belangrijk dat die filmpjes er zijn", vindt ook Van Kesteren. "We hebben de landelijke tendens mee, er is nu aandacht voor het vmbo."

VERBREDEN

In de toekomst willen de drie vmbo-scholen nog meer samenwerken, bijvoorbeeld door een gezamenlijke aftrap. Verder wil Van Dijken de campagne verbreden. "We kunnen een Dag van het vmbo organiseren, of een Dag van de techniek." Dat vraagt wel het een en ander: "Drie jaar geleden hebben we met onze drie scholen en de gemeente een convenant getekend en hier ieder 5.000 euro in gestoken. Van 20.000 euro kun je een campagne bekostigen, maar als we het breder trekken, moeten we ook de organisatie professionaliseren. Nu doen de conciërges en de leerlingen zelf heel veel. We hebben binnenkort een gesprek met de wethouder over het vervolg. De gemeente vindt het lastig om zich zo duidelijk op één doelgroep te richten, want zij is er tenslotte voor het hele onderwijs in Apeldoorn. Dat pareren wij door erop te wijzen dat het imago probleem groot is en dat de bevolkingskrimp voor het vmbo grote gevolgen heeft."

LANDELIJK

Van Dijken is ervan overtuigd dat er in Nederland meer vmbo-scholen zijn die zich zorgen maken over het imago. "We willen de website Trotsopvmbo landelijk maken. Met /Apeldoorn erachter, zodat andere gemeenten ook kunnen aanhaken." De eerste geïnteresseerde heeft zich al gemeld. Van Kesteren: "Op de ALV van de VO-raad werden we aangesproken door een bestuur uit Den Bosch, dat graag wil dat we op bezoek komen om meer uitleg te geven over de campagne. Dus binnenkort gaan Tessa en ik daar samen naartoe." Zelf denkt Tessa intussen na over de bestemming van haar prijzengeld. "Ik mag 500 euro besteden aan een doel dat ten goede komt aan mijn ontwikkeling. Ik denk dat het een laptop of een tablet wordt, waarop ik verslagen en presentaties kan maken."

→ www.trotsopvmbo.nl

'Wie bakt het brood, wie komt de waterleiding repareren? Dat zijn mensen die het vmbo hebben gedaan'

ambassadeurs na de verkiezing doen, verschilt van jaar tot jaar. Vorig jaar is de vmbo-ambassadeur bij een ondernemersnetwerk geweest. Het mooie is dat de volwassenen dan echt luisteren. Als leerlingen hun verhaal vertellen, heeft dat meer effect dan een meneer in een pak." Het liefst zouden de initiatiefnemers ook de leerkrachten van groep 7 en 8 en de ouders van basisschoolleerlingen bereiken. Van Kesteren zou bijvoorbeeld graag zien dat de vmbo-ambassadeur op basisscholen presentaties geeft. "Op de basisschool hebben de basis- en kader-leerlingen het vaak moeilijk in de klas, ze presteren lager dan het

In november werd Tessa Berns uit drie finalisten gekozen tot vmbo-ambassadeur voor het schooljaar 2019-2020

Henk Angenent (52)
Christelijke Lagere Agrarische School in Alphen aan den Rijn, 1980-1984

'Had ik maar Duits geleerd'

Wat was je voor leerling?

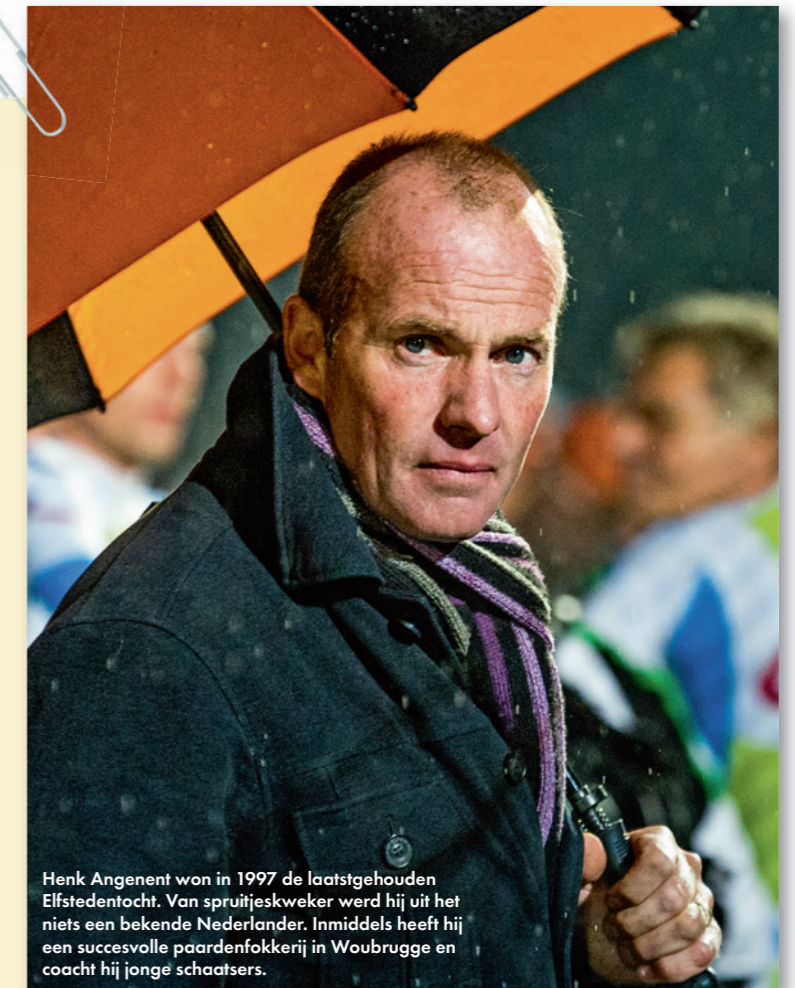
"De middelbare school was voor mij een verplicht nummer. Ik wilde naar de agrarische school omdat ik gek op dieren was, vooral op koeien. Al van jongs af aan hielp ik mijn vader met melken. Eenmaal op die school vond ik het niet speciaal leuk, maar ook niet vervelend. Liever was ik thuis op de boerderij aan het werk, maar ik deed wat ik moest doen. Ik was ernstig dyslectisch. Indertijd was daar weinig oog voor. Mijn geluk was dat ik een fotografisch geheugen had. Zonder huiswerk te maken en zonder te leren, haalde ik mijn proefwerken en examens. Van Engels bakte ik niks, maar ik was een kei in hoofdrekken."

Wie was je favoriete docent?

"Ik had met niemand een speciale band. Ze merkten wel dat ik goed was in sport, maar daar werd weinig mee gedaan. Tegenwoordig is dat zoveel beter. Een van mijn zonen mocht meedoen aan een highschool-programma voetbal. Echt geweldig. Pas in militaire dienst ontmoette ik iemand die mijn carrière bepaalde: kapitein Geelen, een soort hoofdleraar van de compagnie. Hij zag wat ik in mijn mars had en zorgde dat ik van van alles werd vrijgesteld, waardoor ik flink kon trainen. Mijn schaats-successen heb ik voor een belangrijk deel aan hem te danken."

Wat heb je op de middelbare school geleerd waar je nu nog baat bij hebt?

"Ook dat vind ik moeilijk; er is niks wat eruit springt. Ik heb achteraf wel spijt van wat ik niet leerde, namelijk Duits. Met mijn paardenfokkerij heb ik veel contacten

Henk Angenent won in 1997 de laatstgehouden Elfstedentocht. Van spruitjeskweker werd hij uit het niets een bekende Nederlander. Inmiddels heeft hij een succesvolle paardenfokkerij in Woubrugge en coacht hij jonge schaatsters.

in Duitsland. Het is toch een gemis dat je de taal niet spreekt van de mensen met wie je zaken doet. We zitten in een internationale wereld, doen zaken met Amerikanen, Finnen, Noren, Arabieren. Gelukkig is mijn vrouw heel goed in talen."

Wat vind je belangrijk dat leerlingen mee krijgen op de middelbare school?

"Dat niet iedereen gelijk is, maar wel iedereen zijn kwaliteiten heeft. Of je nu vwo doet of vmbo, je verdient waardering. Er is lange tijd neergekeken op vakmensen, maar ook mensen die goed zijn met hun handen, zoals boeren en bouwers, hebben we heel hard nodig. Als ik naar mijn eigen kinderen kijk, doen de scholen van nu dat goed. Ze zijn altijd met plezier naar school gegaan. Dat is toch wat je wilt? Dat elk kind zich happy voelt."

Op weg naar een goed rooster

1 Stap 1: Kijk vooruit
2 Stap 2: Keuzepakketten
3 Stap 3: Prognoses
4 Stap 4: Lessenverdeling
5 Stap 5: Beschikbaarheid

Meer weten, of hulp nodig bij uw roostering? Neem contact op met Anna Ontzorgt: 085 0220 778 - info@annaontzorgt.nl

(036) 548 94 05
info@kanjertraining.nl
www.kanjertraining.nl

Voor vertrouwen, veiligheid, rust en wederzijds respect

- Preventief en curatief**
Opleiding voor individuele docenten en teams
- Gratis volgsysteem**
Positief beoordeeld door COTAN en Inspectie van het Onderwijs
- Verbeterd welbevinden in de klas**
Zie erkenning database NJi

Ouders, docenten en leerlingen verlangen een school die goede leerresultaten weet te behalen en staat voor het welbevinden van alle kinderen op school.

Roostermaker nodig?

Op zoek naar een roostermaker passend bij uw school?

Wij helpen u snel en gemakkelijk aan gekwalificeerde roostermakers voor tijdelijk of vast. Onze roostermakers zijn direct inzetbaar door heel Nederland en zijn specifiek opgeleid voor roostering in het voortgezet onderwijs.

Emma Helpt besteedt veel aandacht aan het persoonlijke aspect, zodat u de juiste medewerker vindt voor uw team. Een roostermaker die de bewuste keuze heeft gemaakt zich te verdiepen in roosteren binnen het voortgezet onderwijs.

Meer weten, of direct een roostermaker nodig?
Neem contact op met Emma Helpt: 0570-565744 - info@emmahelpt.nl

DE CODE EN IK

Tekst: Cindy Curré

De leden van de VO-raad hebben met elkaar de Code Goed Onderwijsbestuur VO vastgesteld, die in juni 2019 werd geactualiseerd. In deze rubriek bevragen we bestuurders over de vier onderliggende principes van de code. Deze keer is Doetina van Kelle aan het woord, voorzitter van het college van bestuur van de Stichting Markland College.

Principe 4:

'GIJ ZULT OPENHEID GEVEN.'

Onderwijsinstellingen hebben een maatschappelijke opgave en voeren die uit met publiek gefinancierde middelen. Om die reden geven zij actief invulling aan het principe 'openheid'.

"Openheid heeft alles te maken met vertrouwen. Als je transparant bent, geeft dat vertrouwen. Binnen de school is het bijvoorbeeld fijn als mensen weten hoe besluiten worden genomen. We publiceren daarom de verslagen van ons MT, zodat iedereen weet wat we bespreken en wat onze afwegingen zijn. Ik ga ook geregeld koffiedrinken in de lerarenkamers, zodat mensen mij kennen en me dingen kunnen vragen. Naar buiten toe is het jaarverslag natuurlijk belangrijk; we proberen dat zo aantrekkelijk mogelijk te maken. En in de gesprekken over onderwijs, bijvoorbeeld met ouders en leerlingen, delen we zoveel mogelijk informatie. Eigenlijk moet je je bij alles wat je doet, afvragen waar je open over moet zijn en naar wie. Je moet daar actief mee bezig zijn."

Principe 1:

'GIJ ZULT VERANTWOORDELIJK ZIJN.'

Besturen zijn verantwoordelijk voor de onderwijskwaliteit en de randvoorwaarden die dat mogelijk maken.

"Onderwijskwaliteit maak je samen en als bestuurder moet je zorgen dat iedereen daarbij zijn eigen rol kan vervullen. Dat geldt voor docenten, die zijn cruciaal, maar ook voor alle andere betrokkenen binnen en buiten de organisatie. Als bestuurder moet je in de gaten houden of je met zijn allen voldoende luistert naar die partijen en of je wat met hun inbreng doet. Als je op regelmatige basis in gesprek gaat, ben je in staat om te blijven leren en verbeteren. Ik neem zelf ook regelmatig deel aan die gesprekken. We werken nu aan ons nieuwe koersplan. We nodigen belanghebbenden niet alleen uit om in een gesprek hun input te geven, maar we proberen ook een relatie voor de langere termijn op te bouwen, zodat we beter kunnen aangeven wat we van elkaar verwachten."

Principe 2:

'GIJ ZULT PROFESSIO-NEEL ZIJN.'

Bestuur en intern toezicht zetten zich in voor een lerende organisatie op alle niveaus om invulling te geven aan de regionale maatschappelijke opgave.

"Je moet als organisatie altijd goed in de gaten houden hoe de situatie waarin je opereert, verandert. Wat vorig jaar werkte, moet je komend jaar misschien wel heel anders aanpakken. Je moet dus voortdurend in de gaten houden wat je nodig hebt om je werk goed te kunnen doen. Is er misschien extra scholing nodig? Daar proberen we alle ruimte voor te bieden. Dat gaat niet vanzelf, dat moet je organiseren. Daarom heb ik regelmatig overleg met collega-bestuurders in de regio. We bezoeken elkaar ook in de vorm van een collegiale audit, en geven adviezen aan de hand van leervragen van het ontvangende bestuur. De feedback die je dan krijgt is meestal niet nieuw, maar omdat deze zo direct wordt verwoord, prikkelt het wel om met de genoemde punten aan de slag te gaan."

Principe 3:

'GIJ ZULT INTEGER ZIJN.'

Om het vertrouwen van de samenleving verder te versterken, is integer handelen onmisbaar. Integer handelen omvat zoveel als 'het juiste doen, en het niet-juiste laten' en 'naar eer en geweten en naar beste kunnen en vermogen handelen'.

"Als je in een situatie komt waarin je niet precies weet wat je moet doen, is integriteit voor mij een belangrijke leidraad. Ik wil dat mensen me kunnen vertrouwen. Niet alleen omdat we met publiek geld werken, maar omdat je sowieso als organisatie en als bestuurder moet proberen om eerlijke beslissingen te nemen. Als ik voor een dilemma sta, helpt het mij om daar met anderen over te praten. Dat kan met een rector of HR-adviseur zijn, maar ook met een bestuurder van een andere organisatie. Soms is het immers lastig om met iemand binnen je eigen organisatie te spreken over iets wat speelt."

'Openheid heeft alles te maken met vertrouwen'

Dansen tot je erbij neervalt

Op de Rotterdamse school De Palmentuin voor Theater was woensdag 22 januari Open Dag. Leerlingen lieten groep 8'ers in spetterende workshops zien wat er allemaal te leren valt op hun school. Dat kan zowel On Stage (toneelspel, zang en dans) als Off Stage zijn (licht- en geluidstechniek, grime, vormgeving). De foto is genomen tijdens de workshop dans.

Van lessenreeks tot examenvak

Chinees: een vak voor doorzetters

V.l.n.r. docent Gwendolyn Tate, Névine Noordhoek-Hegt en rector Jan Leuiken

“Nǐ hǎo”, is waarschijnlijk het eerste woord dat middelbare scholieren in Nederland leren tijdens hun Chinese les. Op het Rijnlands Lyceum Wassenaar wordt het vak Chinees al zeven jaar gegeven. Docent Gwendolyn Tate stond aan de bakermat.

De klas waar Chinese les wordt gegeven, is in de hal vanuit de verte herkenbaar. Bij de deuren hangen twee lampions en op de ramen zijn Chinese tekens geplakt. Ook binnen is de uitstraling Chinees. Er staan kleine kamerschermen met daarop Chinese taferelen, er hangen schilderijen en er staan waaiers in de vensterbanken. Gwendolyn Tate geeft vanochtend les aan vijf vwo. Zij begint de les meteen in het Chinees. Best lastig om te volgen, maar herhaling is belangrijk, zegt zij: “Engels, Frans of Duits kun je thuis of tijdens de vakantie nog weleens oefenen, maar Chinees spreek je niet zo vaak. Het leren van de taal vraagt veel doorzettingsvermogen en discipline. De grammatica is niet moeilijk, maar het leren van alle tekens wel.”

TIEN DAGEN OP UITWISSELING

In de klas krijgen de studenten hun Chinese naam te horen. Deze naam kunnen ze gebruiken wanneer ze in april naar China gaan voor een uitwisselingsproject. “Ik heb samen met mijn eigen Chinese docent de namen samengesteld”, legt Tate uit. “Zij is Chinees van oorsprong en in China is het belangrijk dat de naam echt bij de persoon past. We hebben de voor- en achternaam vertaald en de juiste naam en Chinese tekens eraan verbonden. Ik ga de leerlingen zo uitleggen waarom er voor bepaalde namen is gekozen.”

Een van de leerlingen vraagt of ze hun naam ook in Chinese tekens moeten leren schrijven. Tate vertelt dat dit zeker nodig is: de naam is speciaal voor dit project samengesteld en zal vaak worden gebruikt. “We gaan tien dagen naar China”, vertelt zij even later. “De leerlingen gaan daar veel leren van de taal en ook van de Chinese cultuur. Het vak Chinees bestaat uit meer dan het leren van de taal. Juist meer leren over de cultuur is belangrijk, want dan snap je bepaalde begrippen en kun je dingen plaatsen.”

LANGE DAGEN

Een van de leerlingen is Emil Pascanean (16) uit Den Haag. “Ik volg al vanaf het tweede leerjaar Chinese les en vind het een leuke taal. Ik ben ook heel geïnteresseerd in het land. China wordt steeds welvarender en belangrijker in de wereld. Ik verheug me op de reis naar China, maar het zal ook wel zwaar zijn. Ik heb gehoord dat Chinese leerlingen heel lange dagen maken. Dat ze al om zes uur opstaan en om twaalf uur pas naar bed gaan. Socializen is er niet bij.”

Ook Névine Noordhoek-Hegt (16) uit Den Haag gaat mee op reis. “Ik heb gehoord dat leerlingen in China in de pauze op hun bankje slapen. Die andere cultuur zal wel even wennen zijn. Ik denk dat ik in die tien dagen veel zal leren. Chinees is een moeilijke taal en nu kan ik die echt in de praktijk brengen. De Chinese leerlingen komen in het najaar naar Nederland en dat zal voor hen misschien nog wel een grotere stap zijn. Zij zijn nog nooit in het buitenland geweest.”

CULTUURSHOCK

Rector Jan Leuiken van het Rijnlands lyceum vindt de jaarlijkse uitwisseling heel belangrijk. “Voor zestienjarige is zo’n reis een cultuurschok; ze leren er veel van. Dat geldt voor de Nederlanders, maar zeker ook voor de Chinezen die we hier ontvangen. Er ontstaan hele hechte vriendschappen.”

‘Het vak Chinees heeft onze school breder gemaakt. Je komt in contact met een cultuur die heel anders is’

Jan Leuiken: 'In onze lessen geschiedenis en aardrijkskunde wordt nu ook meer aandacht besteed aan China'

'Er ontstaan hechte vriendschappen tussen de Nederlanders en de Chinezen'

kunnen helpen bij het vinden van een docent, maar ook bij het opzetten van een hele leerlijn Chinees. Scholen kunnen hier zelfs subsidie voor krijgen."

KENNISWEBSITE

Om het vak nog professioneler te maken, wordt op dit moment gewerkt aan een kenniswebsite voor de bovenbouw. Vanuit het Lerarenontwikkelingsfonds (LOF) is subsidie gegeven om met zeven docenten van verschillende vakken en scholen een website te maken met leer materiaal over de Chinese cultuur. Onderwerpen als boeddhisme, taoïsme, onderwijs in China en jeugd komen aan bod. Hierbij zijn ook docenten aardrijkskunde en geschiedenis betrokken.

Scholen in heel Nederland kunnen straks gebruikmaken van de kennis, zegt docent Tates van het Rijnlands. Zij is een van de docenten die de kenniswebsite opzet. "Het is nogal een berg cultuur en het is heel belangrijk welke keuzes je maakt. We geven bijvoorbeeld ook advies over het lezen van Chinese boeken. Die zijn vaak nogal dik en hebben geen plot. Wij geven tips voor boeken die wél haalbaar zijn voor leerlingen. Hier op school hebben we trouwens ook een mediatheek waar leerlingen terecht kunnen voor uit het Chinees vertaalde literatuur of boeken over China."

Gwendolyn Tates: 'De grammatica is niet moeilijk, maar het leren van alle tekens wel'

Het vak Chinees staat of valt met de docent, zegt de rector. "Een nieuw vak moet worden opgezet, het moet zich bewijzen. Chinees is best moeilijk en dus is het belangrijk om de motivatie van de leerlingen op peil te houden."

NETWERK

Het Rijnlands Lyceum kwam al snel in contact met andere scholen die Chinees geven. Jessica Paardekooper, zelf docent Chinees, coördineert een scholennetwerk dat is ondergebracht bij de Nederlandse organisatie voor internationalisering in het onderwijs (Nuffic). Dit netwerk helpt om de kwaliteit van het vak Chinees te waarborgen. De variatie is groot, vertelt Paardekooper: "Sommige scholen geven een lessenreeks van tien weken en andere kiezen voor de invoering van Chinees als examenvak."

Op dit moment zit er geen groei meer in het aantal scholen dat Chinees op de een of andere manier heeft opgenomen in het lespakket. Voor sommige scholen is het lastig om een vaste docent Chinees te vinden, denkt Paardekooper. "In de Randstad zijn er genoeg docenten, maar daarbuiten is het minder makkelijk. Er is ook geen tweedegraads opleiding voor docent Chinees. Zo'n opleiding zou te duur zijn, omdat er per jaar maar weinig docenten starten. De meeste docenten hebben in Leiden Chinastudies gedaan en de eerstegraads lerarenopleiding aan het ICLON in Leiden gevolgd."

Scholen die plannen hebben om met Chinees te starten, kunnen altijd bij het Nuffic terecht. Paardekooper: "Wij

'Engels, Frans of Duits kun je thuis nog weleens oefenen, maar Chinees spreek je niet zo vaak'

Op dit moment maken de leerlingen van het Rijnlands een reisgids voor hun uitwisselingsproject. Om het vak interessanter te maken, gaan ze ook regelmatig naar tentoonstellingen, seminars, de Chinese Opera of eten in Chinatown. "Zo maak je de Chinese cultuur levend voor de leerlingen", aldus Tates.

HAVO-EXAMENS

Sinds vwo-leerlingen examen Chinees kunnen doen, is er ook vraag naar examens voor havisten. Op sommige scholen wordt al aan havisten lesgegeven en wachten er leerlingen op de mogelijkheid om examen te doen. Dit is ook op het Rijnlands Lyceum het geval.

"We lobbyen al een tijdje voor een examen voor havisten. Het is een logische stap na de invoering van Chinees voor vwo'ers", zegt Paardekooper van het Nuffic. "Op dit moment zijn er twee scholen waar havisten examen Chinees kunnen doen. Dat zijn excellente scholen die meedoen aan de Pilot regelluwe scholen. Andere scholen wachten op uitsluit van het ministerie; een landelijk examen is voor hun havo-leerlingen nog niet mogelijk. Elk jaar vragen scholen of er al meer bekend is, maar helaas is dat nog steeds niet zo."

Ook Jan Leuiken vindt het jammer dat havisten nog geen eindexamen kunnen doen. "In Nederland staat het vak Chinees wel in de belangstelling, maar in de landen om ons heen is de belangstelling veel groter. Wij zijn in Nederland nog niet zo ver. Toch zou het voor de havisten en de scholen een toegevoegde waarde hebben. Als je een

taal invoert, heeft dat ook invloed op andere lessen. Zo wordt in onze lessen geschiedenis en aardrijkskunde nu ook meer aandacht besteed aan China. Die vakken werken samen met de Chinese docent. Het vak Chinees heeft onze school breder gemaakt. Je komt in contact met een cultuur die heel anders is. De fundamentele begrippen hebben een andere inhoud en zo leren de leerlingen anders tegen dingen aan te kijken."

Op het moment van het interview was de dreiging van het Coronavirus nog niet bekend. Het Rijnlands Lyceum heeft laten weten dat ze naar aanleiding daarvan de geplande uitwisseling met China in beraad houdt.

CHINEES IN HET VO

Chinees is de afgelopen jaren populair geworden in het middelbaar onderwijs. Op ruim zestig scholen wordt het vak gegeven. In 2018 deden voor het eerst 170 vwo'ers examen Chinees; dit schooljaar zijn het er al zo'n 230.

Op het Rijnlands Lyceum geeft docent Chinees Gwendolyn Tates nu les aan 83 leerlingen, verdeeld over 5 leerjaren. Rector Jan Leuiken: "Bij ons kiest 10 procent van de leerlingen Chinees. Soms als extra vak en soms als examenvak. Je kunt Chinees toevoegen aan een profiel of het kiezen in plaats van Frans of Duits. Ik raad scholen zeer aan om Chinees toe te voegen aan de lessentabel. Het is een verrijking voor je school. Ik adviseer wel om het in stapjes te doen. In de startfase was het bij ons een extra vak in de vrije ruimte. Dit hebben we in goed overleg met de medezeggenschapraad geleidelijk uitgebouwd. Bij ons kun je Chinees nu kiezen in de profielen CM en EM, als vak in het vrije deel of als tweede moderne taal naast Engels in het verplichte deel."

Tot nu toe weinig privacy- en gegevensproblemen in het onderwijs

Veiligheid voorop

Privacy en gegevensbescherming zijn belangrijke issues, en zeker nu de Algemene Verordening Gegevensbescherming is ingegaan, is er steeds meer bewustzijn rondom dit thema. Maar hoewel veel scholen goed op weg zijn met de implementatie van de AVG, is het nog steeds een lastig onderwerp. “Blijf alert, blijf onderzoeken,” zegt Katja Mur, bestuurslid bij de Autoriteit Persoonsgegevens.

Twaalf maanden is ze nu bestuurslid bij de Autoriteit Persoonsgegevens en dat was een heel interessante jaartje, zegt Katja Mur. “Privacy en gegevensbescherming zijn complexe onderwerpen. Alles is steeds in beweging. De wereld om ons heen wordt steeds digitaler en dat neemt alleen maar toe – ook in het onderwijs.”

Die constatering blijkt op de dag van het interview maar al te waar. Privacy en gegevensbescherming beheersen het nieuws, zoals op Nu.nl is te merken. De sites van Nederlandse drogisterijen gaan slordig om met persoonsgegevens, constateert de Consumentenbond deze dag. Tiktok, de app die vooral door kinderen en jongeren wordt gebruikt, blijkt het niet zo nauw te nemen met beveiligingsmaatregelen. Een dochterbedrijf van Avast heeft surfgegevens aan Pepsi en Google verkocht – tegen alle afspraken in. En de wifbeveiliging van WeWork is zo lek als een mandje. Zo maar wat nieuwsberichten die zich allemaal scharen rond die ene constatering: bescherming van persoonsgegevens is blijkbaar hard nodig. Mur kent het klappen van de zweep. Ze werkt sinds 1993 in het openbaar bestuur en heeft daarin vele functies bekleed. Sinds 2010 was ze directeur Macro-Economische Vraagstukken en Arbeidsmarkt bij het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Begin vorig jaar trad ze toe tot het bestuur van de AP. “Een geweldige baan”, zegt ze. “Heel dynamisch.”

‘Stel dat je als leerling een slow starter bent: hoe lang zal je dat nog blijven achtervolgen?’

DIGITALE OVERHEID

De Autoriteit Persoonsgegevens (AP) is de onafhankelijke toezichthouder over de bescherming van persoonsgegevens. De AP zorgt ervoor dat de wettelijke regels voor bescherming van persoonsgegevens worden nageleefd, maar ook dat er voorlichting wordt gegeven en geadviseerd over nieuwe regelgeving.

Door de enorme hoeveelheid aan issues en ontwikkelingen is het voor de Autoriteit Persoonsgegevens het afgelopen jaar van groot belang geweest om prioriteiten te stellen, zegt Mur. Zo nam de toezichthouder afscheid van de oude sectorindeling (zorg, onderwijs, vervoer, et cetera) en besloot zich te richten op drie actuele beleidsterreinen: datahandel, digitale overheid en kunstmatige intelligentie & algoritmes. “We moeten zuinig omspringen met onze capaciteit”, zegt Mur. “Er komt veel op ons af en we willen eigenlijk nog veel meer aanpakken dan we nu al doen. Vandaar dat we ervoor hebben gekozen ons te richten op deze drie terreinen.”

Datahandel is een belangrijke prioriteit omdat bedrijven steeds meer geld verdienen met de handel in gegevens. Bij de digitale overheid speelt vooral dat er steeds meer gegevensbanken kunnen worden gekoppeld. “Maar de vraag is of dat allemaal wel nodig en verstandig is.” En de snelle opmars van kunstmatige intelligentie zorgt voor een enorme hoeveelheid grote gegevensstromen. “Ook daar liggen gevaren op de loer”, zegt Mur. “Met kunstmatige intelligentie kun je allerlei analyses doen en dat lijkt heel handig, maar voor je het weet heb je te maken met uitsluiting of discriminatie. Dus ook daar moeten we waakzaam in zijn. Gegevensbescherming en privacy zijn voorwaardelijk voor een samenleving als de onze. Je wilt een eerlijke democratie waarin iedereen gelijke kansen heeft. Dat is de uitdaging waar we voor staan.”

Katja Mur: ‘De digitalisering in het onderwijs is eigenlijk nog maar net begonnen en zou binnenkort wel eens in een versnelling kunnen raken’

ONDERWIJS EN PRIVACY

Het onderwijs zal volgens Mur steeds meer te maken krijgen met privacykwesties en bescherming van persoonsgegevens. “Ik denk dat veel nog in de kinderschoenen staat”, zegt ze. “De digitalisering in het onderwijs is eigenlijk nog maar net begonnen en zou binnenkort wel eens in een versnelling kunnen raken.” Nieuwe digitale leermethodes als ‘learning dynamics’, doorlopende leerlijnen, het werken op digitale platforms en de belangstelling van de Googles voor de onderwijswereld zorgen er volgens haar voor dat binnen het onderwijs steeds meer data gegenereerd zal worden. Met alle gevolgen van dien. Mur: “Neem zo’n doorlopende leerlijn. Welke informatie mag daarvan mee naar de volgende database? Stel dat je als leerling een slow starter bent: hoe lang zal je dat nog blijven achtervolgen? Moet dat soort gegevens wel worden doorgeschoven naar volgende partijen? Jongeren zijn kwetsbaar. Op de middelbare school leren ze niet alleen, maar beginnen ze ook de wereld te ontdekken. Daar kunnen ze fouten bij maken. En die fouten moeten hen

Maximaal vier procent van de meldingen van datalekken ging over privacy- of gegevensproblemen in het onderwijs

niet hun hele leven blijven achtervolgen.” Soms is het heel eenvoudig, zegt Mur. “De beste graadmeter blijft de vraag: wat als het je eigen kind is? Wil je dan dat dit soort gegevens naar boven blijft komen?”

GEEN ZORGENKINDJE

In het algemeen, zo verklaart Mur, is het onderwijs geen zorgenkindje van de Autoriteit Persoonsgegevens. Boetes zijn er nog niet uitgedeeld aan scholen. Dat is ook terug te zien in de cijfers (die over alle sectoren gaan). In het eerste halfjaar van 2019 zijn er 19.000 telefoontjes en mailtjes

binnengekomen. In ruim 15.000 gevallen was er sprake van een privacyklacht. In de overige gevallen ging het om vragen, opmerkingen en tips op het gebied van gegevensbescherming. In de eerste helft van 2019 ontving de Autoriteit Persoonsgegevens (AP) 11.906 meldingen van datalekken. Slechts een klein deel ging over privacy- of gegevensproblemen in het onderwijs. Maximaal vier procent. “De meeste datalekken werden gemeld door de zorgsector.” Dat er weinig meldingen zijn, kan twee dingen betekenen, legt Mur uit: minder problemen of grotere terughoudendheid. “Het kan zijn dat men binnen het onderwijs niet zo gewend is om problemen rond privacy en gegevensbescherming aan te kaarten. Dat zou zonde zijn. Want het is niet onze missie om meteen te straffen, maar om er met elkaar van proberen te leren. Meld het ons, dan evalueren we zo’n incident en kunnen we er met z’n allen van leren.” Het onderwijs is erg divers, constateert ze. “Als ik naar de sector als geheel kijk, dan zie ik grote verschillen. Sommige scholen hebben het heel goed geregeld, andere zijn wat trager. En we krijgen veel vragen over fotografie: wie er wel of niet op klassenfoto’s mag staan. Dat is allemaal goed te begrijpen. Maar het geeft wel aan dat er nog heel veel aan gaat komen, wat de digitalisering betreft.” Grote incidenten, zoals de ‘datagijzeling’ van de Universiteit van Maastricht, eind december 2019, zijn er in het middelbaar onderwijs nog niet geweest. Misschien omdat er nog te weinig ‘te halen’ valt voor dit type hackers, misschien om andere redenen. Maar wat niet is, kan nog komen. “Je kunt beter niet speculeren, maar tien jaar geleden had ook niemand verwacht dat een groep hackers een universiteit in zijn greep kon krijgen.” Daarom is het voor het voortgezet onderwijs belangrijk om de krachten te bundelen, van elkaars ervaringen en inzichten te leren en te proberen gezamenlijk een antwoord te verzinnen op de problemen van nu en straks, vindt Mur. “Je moet een goede, kritische gesprekspartner zijn voor digitale leveranciers en partners. Je moet genoeg kennis hebben om goed te kunnen onderhandelen. En je wilt uiteindelijk dat de kleine scholen daarin ook mee kunnen.”

BLIJF ALERT

Voor bestuurders heeft Mur een eenvoudige boodschap: blijf alert, blijf onderzoeken. “Het zou heel goed zijn als in het bestuur of de raad van toezicht mensen zouden zitten met kennis en belangstelling voor ICT en digitalisering. Nu lijkt de AVG nog vaak een moetje, maar als je naar de toekomst kijkt, dan zie je dat er heel veel aan staat te komen en dat veel ervan met digitalisering te maken heeft. Goede gegevensbescherming kan uiteindelijk ook een voordeel zijn voor een school. Bijvoorbeeld als toekomstige brugklassers en hun ouders naar de school komen. Die willen van alles weten over de school en de klassen en de leermethodes,

‘Tien jaar geleden had ook niemand verwacht dat een groep hackers een universiteit in zijn greep kon krijgen’

maar vinden het ook wel prettig om te weten dat hun gegevens in veilige handen zijn.” Privacy en gegevensbescherming zouden ook meer en meer een plaats moeten krijgen binnen de onderwijspraktijk en het curriculum, vindt Mur. Leerlingen zullen immers in hun leven steeds meer met de problemen van digitalisering te maken krijgen. Vandaar dat de AP ook een app heeft ontwikkeld, een soort game, waarin jongeren op speelse wijze leren hoeveel ze van hun privacy ‘weggeven’ als ze hun smartphone gebruiken. “Je kunt daar niet vroeg genoeg mee beginnen”, zegt Mur. “En misschien dat de docenten er ook nog iets van kunnen leren.”

→ Ga op een mobiele telefoon naar www.jetelefoondebaas.nl om de game te spelen.

DE AVG IN DE PRAKTIJK

- Om persoonsgegevens van anderen te mogen verwerken en/of op social media te plaatsen (zoals naw-gegevens of foto’s), is expliciete toestemming van de betrokkenen nodig.
- Voor het gebruik van social media door kinderen jonger dan zestien jaar, geldt de eis dat altijd toestemming nodig is van de wettelijk vertegenwoordigers (in casu de ouders). Een school die tijdens de les leerlingen (onder de zestien jaar) gebruik wil laten maken van socialmedia, heeft daarvoor toestemming nodig van de ouders.
- Een school is verplicht om ouders en leerlingen vooraf goed, en in begrijpelijke taal, te informeren over wat de school doet met persoonsgegevens (bijvoorbeeld over hoe de school socialmedia gebruikt). Deze informatie moet worden gegeven vóórdat toestemming wordt gevraagd.
- De toestemming moet ‘vrij’, dus niet onder druk, zijn gegeven. Een docent mag bijvoorbeeld niet zeggen: ‘Als we geen foto’s van uw kind mogen maken, dan mag uw kind ook niet meedoen aan de toneelvoorstelling.’ Dat is een vorm van ontoelaatbare druk (lees: chantage).
- Een school mag nooit uitgaan van het principe ‘Wie zwijgt, stemt toe’. De toestemming moet ondubbelzinnig (expliciet, met een handtekening) gegeven zijn. Het moet dus volstrekt duidelijk zijn óf er toestemming is gegeven, en waarvóór er toestemming is gegeven. Een algemene toestemming voor van alles en nog wat op het inschrijfformulier van de school is onvoldoende.
- De toestemming moet betrekking hebben op een specifiek doel (de zogenaamde ‘doelbinding’). Er kan bijvoorbeeld toestemming gevraagd worden voor het publiceren van foto’s en video’s van een schoolreisje, ‘bedoeld als beeldverslag voor de ouders van klas X’. Deze beelden mogen dan alleen voor dát specifieke doel gebruikt worden.
- Leerlingen of ouders mogen hun toestemming op elk gewenst moment weer intrekken, waarna de school de foto’s en dergelijke moet verwijderen van het sociale medium waarop ze gepubliceerd waren.
- Wanneer scholen beelden van leerlingen publiceren, moeten zij ‘passende maatregelen’ treffen om te voorkomen dat die beelden in verkeerde handen terecht komen. Bijvoorbeeld door foto’s en video’s op een beveiligd deel van de school-site te zetten (met inlognaam en wachtwoord).

→ Ga voor meer informatie over hoe je het beleid op school kunt inrichten naar aanpakibp.kennisnet.nl

Schoolkrant

Ooit had je in *De Volkskrant* een rubriek en die heette ‘De bladendokter’. De bladendokter legde uit waarom een tijdschrift goed was, of juist niet. Wat werkte en wat niet. Ik weet niet of in ‘De bladendokter’ ooit het belang van een goede rubriek is uitgelegd, maar het zit zo: een goed blad of tijdschrift kan niet zonder een paar rubrieken, terugkerende items volgens een vast recept, zowel qua vorm als inhoud. De *Viva* heeft ‘Anybody’, de *VARAGids* heeft ‘Buis & Haard’, *Trouw* heeft ‘Moderne manieren’ (Beste Beatrijs...) en elke zichzelf respecterende schoolkrant heeft De Lerarenquotes. Opvallende, vreemde, afwijkende, lollige en soms gênante uitspraken van het docentencorps, opgetekend en verzameld door de leerlingen zelf. Ik weet nog goed dat ik als scholier, zodra de nieuwe edities van de schoolkrant werden uitgedeeld, meteen naar die rubriek bladerde. Kon je het een verkapte populariteitspoll noemen? Misschien wel. Hoe dan ook, ijzersterk concept, nooit wat aan veranderen. Sinds het begin van dit jaar begeleid ik op mijn nieuwe school de leerlingen die bij ons op school de schoolkrant maken. Een heerlijk taakje, al was het maar omdat ik weer eens kan zien hoe moeilijk effectief vergaderen is en hoe rekbaar zoiets als een deadline. De eerste editie van dit schooljaar liet dan ook even op zich wachten, maar toen hij de ochtend voor de kerstvakantie in grote stapels arriveerde, stond in het midden een prachtige *spread* (zo heet dat in bladenland) met lerarenquotes. In de pauze liep ik – nietsvermoedend – de personeelskamer in, waar een stuk of zes (mannelijke) collega’s met volledige concentratie zaten te speuren naar hun eigen meest memorabele opmerkingen. Toen ik me bij hen voegde, begonnen ze. “Ik sta er geen een keer in. En ik heb er deze keer écht mijn best voor gedaan,” zei een collega, terwijl hij met zijn wijsvinger op de pagina tikte. Best hard, vond ik. “Jij staat er... eens even kijken... vier keer in,” zei een ander. “Vier keer!” Hij kreeg bijval. “Zeker omdat je in de redactie zit. Dat heb je goed gedaan. En dan heb je die quotes vast zelf uitgekozen?” Ik grinnikte maar zo’n beetje, zei dat ik er inhoudelijk niets mee te maken had. Alsof dat iets uithaalde. Op hun gezichten lag een mengeling van spot en ongeloof. Het schoolplein had zich tijdelijk verplaatst naar de personeelskamer. Het was een grap, maar was het een grap?

Martijn Simons

Schrijver en docent Nederlands aan het Erasmiaans Gymnasium

HET GEBOUW

Tekst: Martijn de Graaff

De verbouwing van de afdeling groen is net klaar

De transparantie in de school veroorzaakte veel onrust

Heeft u ook een bijzonder gebouw, laat het ons weten: redactie@vo-raad.nl

'Het is een prachtgebouw. We hebben er zelfs een architectenprijs mee gewonnen'

Door de werkelijkheid ingehaald

Bij een nieuw schoolgebouw kun je vanaf nul beginnen, uitgaande van je onderwijsvisie en de behoeften van betrokkenen. Maar soms word je ingehaald door de werkelijkheid. Dat gebeurde bij het Sterren College in Haarlem. Directeur Wim Huiberts vertelt.

Het Sterren College komt voort uit een fusie.

"Dat klopt. In 2006 is het toenmalige Sterren College samengegaan met de Lieve de Keyschool, allebei vmbo. Het onderwijs werd gegeven in een gebouw dat niet voldeed. Gelukkig stemde de gemeente in met een nieuw gebouw. Dat is waar we nu zitten. We bieden alle leerwegen binnen het vmbo. Daarnaast hebben we zo'n 150 isk-leerlingen."

Jullie mochten dus een gebouw naar jullie wensen neerzetten?

"Zelf werkte ik nog niet op deze school, maar naar ik heb gehoord is er veel aandacht gestoken in de vertaling van een nieuw didactisch concept naar het gebouw. Dat hield in dat we gingen werken met leerpleinen: er kwamen grote open ruimtes waar groepen leerlingen konden leren en werken onder begeleiding van meerdere docenten. Er

kwamen op de begane grond praktijkruimtes, ook in grote open ruimtes, gecombineerd met theorielokalen. Ook hier was alles zo transparant mogelijk."

En toen?

"Het is echt een prachtgebouw. We hebben er zelfs een architectenprijs mee gewonnen. Alleen veroorzaakte de transparantie ook veel onrust. Leerlingen konden alles zien. Ze gingen meer op elkaar letten dan op de docent. Na een aantal jaar hebben we aanpassingen gedaan om de transparantie iets terug te brengen. Daardoor is er nu meer rust en regelmaat in het gebouw."

En nu zijn jullie in een nieuw verbouwingsproces.

"Je zou kunnen zeggen dat de werkelijkheid ons voor een tweede keer heeft ingehaald. We gaan vanaf volgend schooljaar samenwerken met twee andere scholen, hun leerlingen komen naar onze locatie toe. Dan zijn er hier ongeveer 850 leerlingen. Gelukkig is het gebouw groot genoeg, want destijds is het ontworpen voor 900 leerlingen. Wel zullen we de nodige aanpassingen moeten doen. Daarbij moeten we ook rekening houden met onze isk-afdeling, die doet een groter beroep op de theorielokalen."

Zijn er nog meer redenen voor de verbouwing?

"Ja, bij de oplevering van dit gebouw voldeed het aan de

eisen van het toenmalig beroepsonderwijs. Nu hebben we te maken met nieuw vmbo. Neem het onderdeel bakkerij; onze praktijkruimte daarvoor is erg groot. Alleen is dat element in het nieuwe vmbo fors verminderd, terwijl bijvoorbeeld het onderdeel recreatie groter is geworden. Dat betekent dat je met vierkante meters moet gaan schuiven. Datzelfde voeren we uit bij de profielen Groen, Economie en ondernemen, en Bouwen, wonen en interieur. Daarnaast gaan we samenwerken met twee andere vmbo-scholen in de omgeving. We worden dan een nieuwe school: het Spaarne College.

Hoe gaan jullie dat oplossen?

"Anderhalf jaar geleden hebben we een plan van eisen opgesteld. Belangrijk was dat iedereen betrokken werd, niet alleen onze mensen, maar ook die van de twee andere scholen. De basis van de nieuwe indeling is: veiligheid, kleinschaligheid, leerlingen zien (letterlijk en figuurlijk) en gescheiden onder- en bovenbouw. Daarom komen er nu aparte ingangen en pauzeruimtes. Leerlingen krijgen in die tweedeling hun theorielessen zoveel mogelijk in een eigen deel van het gebouw. En zoals gezegd zullen we de ruimtes moeten aanpassen aan de huidige vmbo-eisen."

Een enorme uitdaging.

"Absoluut. Misschien de grootste is nog wel de school draaiende houden terwijl de verbouwing gaande is. Ik besef dat we daarmee een enorm beroep doen op docenten en

leerlingen. De communicatie over de werkzaamheden zal dus helder als glas moeten zijn. En soms zullen we in de hectiek pragmatische oplossingen moeten zoeken. De verbouwing van de afdeling groen is net klaar; daar is nu naast aanpassingen bij het profiel zelf ook een biologiepracticum-lokaal gemaakt. Erg mooi! Als dit de opmaat is naar de hele verbouwing, dan zou dat erg mooi zijn."

Wat is voor u de mooiste plek in het gebouw?

"Ik ben een vmbo-man in hart en nieren. Daarom ben ik zo onder indruk van wat er kan in het gebouw. De praktijkruimtes zijn zo mooi, maar ook de buitenomgeving. Het is een gebouw waar docenten en leerlingen graag zijn. Ik hoop dat we over een jaar kunnen zeggen: we hebben nog steeds dit geweldige schoolgebouw en nu voldoet het ook nog eens aan de eisen van dit moment en van de toekomst."

HET OUDSTE SCHOOLGEBOUW

In ons vorige nummer stond het gebouw van KSG Apeldoorn centraal. We maakten de opmerking dat dit waarschijnlijk het oudste schoolgebouw van Nederland is (bouwjaar 1877) dat nog in gebruik is voor voortgezet onderwijs. Inmiddels hebben we een mail gekregen van het Jan van Brabant College in Helmond. Een van hun schoolgebouwen is gebouwd in 1867 en doet nog steeds dienst. We zijn benieuwd of er nog oudere schoolgebouwen zijn. U kunt een mail sturen naar redactie@vo-raad.nl, o.v.v. 'oudste schoolgebouw'.

Hoogleraar Peter van Lieshout pleit voor collectief leren in het vo

De sleutel voor een lerend systeem ligt op regionaal niveau

De ene bloem is nét wat mooier

In het vo werken mensen met een passie voor leren. Waarom vinden scholen het dan zo moeilijk om systematisch te leren van elkaar? Innovatie-expert Peter van Lieshout: "Van alle maatschappelijke sectoren die ik ken, is het funderend onderwijs het minst georganiseerd als een lerend systeem."

Schoolontwikkeling en innovatie kunnen bijdragen aan de kwaliteit van het onderwijs en de aantrekkelijkheid van het lerarenberoep. Scholen geven ook aan dat ze behoefte hebben aan kennis over wat wel en niet werkt en aan onderzoek dat aansluit op de schoolpraktijk. Maar die kennis is niet altijd beschikbaar. Hoe komt dat, en waarom lijken innovatie en het Nederlandse funderend onderwijs op gespannen voet te staan?

"Het voortgezet onderwijs is op sommige punten zeker innovatief", begint Peter van Lieshout, hoogleraar theorie van de zorg en expert op het gebied van innovatie. "Er zijn heel veel verschillende scholen en benaderingswijzen van onderwijs. Maar daar gaat het eigenlijk niet om. De vraag is of het lerend is, en dat is net wat anders. Je moet met elkaar proberen om systematisch te leren van al die verschillende zienswijzen. Het idee lijkt nu vaak: 'laat duizend bloemen bloeien'. Ik denk dat je met elkaar in een volgende fase moet proberen te geraken waarin je definieert waarom de ene bloem toch nét wat interessanter is dan de andere. Kunnen we het proces zo inrichten dat het verder gaat dan de initiatieven van een individuele leraar of van een schooldirecteur die een interessant idee heeft?"

PROF. DR. PETER VAN LIESHOUT

Peter van Lieshout (1958) is psycholoog en filosoof en promoveerde aan de Rijksuniversiteit Groningen op de sociale filosofie. Van Lieshout was onder meer werkzaam als directeur bij het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW) en als directeur-generaal gezondheidszorg op het ministerie van VWS. Van 2003 tot 2009 was hij voorzitter van de VPRO en van 2003 tot 2014 lid van de Wetenschappelijke Raad voor het

Regeringsbeleid (WRR), waar hij onder andere verantwoordelijk was voor de rapporten *De verzorgingsstaat heroverwogen* (2006), *Minder pretentie, meer ambitie: ontwikkelingshulp die verschil maakt* (2010) en *Naar een lerende economie: Investeren in het verdienvermogen van Nederland* (2013). Sinds 1992 is hij tevens hoogleraar theorie van de zorg aan de Universiteit Utrecht.

VAN BOVENAF OPGELEGD

Van Lieshout vervolgt: "Er zijn te weinig mechanismen in het onderwijs ingebouwd om met elkaar die volgende stap te zetten en succesvolle initiatieven verder te ontwikkelen. Ik begin lezingen vaak met de stellige bewering: 'van alle maatschappelijke sectoren die ik ken, is het funderend onderwijs het minst georganiseerd als een lerend systeem'. Dat is wat bot geformuleerd, maar ik vind dit wel echt. Zoets is natuurlijk vreemd voor een sector waarin mensen werken met een passie voor leren."

Het ontbreken van centrale regie heeft een aantal oorzaken: “De eerste is de klassieke reden dat een overheid afstand moet houden tot de onderwijsinhoud. Scholen hebben in ons land veel ruimte om eigen onderwijsinitiatieven te ontwikkelen. Verder hebben we nog steeds een kater van de onderwijshervormingen uit de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw. Innovatie werd toen van bovenaf opgelegd. Omdat we inmiddels vinden dat die hervormingen mislukt zijn, hebben veel mensen een aversie tegen innovatie-initiatieven die centraal worden gestuurd of landelijk georganiseerd. Landen om ons heen voeren vaak een systematischer onderwijsontwikkelingsbeleid omdat het daar allemaal minder gevoelig ligt.” De derde oorzaak is volgens Van Lieshout dat onderwijs nu eenmaal een sterk individu-gedreven activiteit is. “De individuele leraar ‘doet zijn eigen ding’ in zijn eigen klaslokaal. Het kost soms zelfs moeite om iemand te laten meekijken tijdens een les. Laat staan dat je op het niveau van de school, de regio of landelijk van elkaar probeert te leren.”

IN DE REGIO

Het lerarenregister is volgens Van Lieshout een mooi voorbeeld van een landelijk kwaliteitsinstrument dat voor de onderwijssector werd opgezet, maar dat niet werkte. “Het werd door een deel van de leraren beschouwd als een controlemechanisme en zij wilden er dan ook niet

aan meedoen. Maar een register is ook niet wat de sector nodig heeft. Je moet beginnen met een vorm van leren met elkaar en zorgen dat dit goed wordt ingericht. Het meedoen aan leerprocessen is belangrijker dan het ingeschreven staan bij een register. Maar iedereen moet dan wel verplicht een bijdrage leveren.” Wat Van Lieshout betreft ligt de sleutel voor een lerend systeem op regionaal niveau: “Heel veel valt in de eigen school of binnen het schoolbestuur te organiseren. Zo’n proces zou dan door een landelijke structuur gesteund kunnen worden en voorzien van input. Het kan namelijk best zo zijn dat er internationaal ervaringen zijn opgedaan die je met alle scholen wilt delen.”

MEDISCHE SECTOR

In andere non-profitsectoren zijn al structuren voor collectief leren opgezet. Van Lieshout noemt de medische sector, die al langer werkt met een model voor intercollegiale toetsing. “Dat wordt in die sector niet beleefd als ‘op de vingers kijken’. Het is onderdeel van een gezamenlijk leerproces waarin leren interessant en uitdagend is. Dat klinkt misschien soft, maar het werkt wel.” Medici worden ook beter ondersteund bij hun gezamenlijke leerproces: “Het ministerie van VWS heeft jaarlijks 500 miljoen euro op de begroting voor allerlei vormen van kennisontwikkeling. Dat gaat bijvoorbeeld naar het RIVM. Het ministerie van OCW stelt minder dan een tiende van dat bedrag beschikbaar voor kennisontwikkeling.” Daar komt nog bij dat de universitaire medische centra extra geld krijgen: “Dat is de academische component en die is 2 miljard euro. Dat is gigantisch.” Het zorgt wel voor een lerende cultuur: “Veel artsen werken daar aan het begin van hun carrière in een context van onderzoek en professionele ontwikkeling. Wanneer ze later weggaan, is het voor hen gewoon dat je je blijft

ontwikkelen, dat je de literatuur bijhoudt en bijdraagt aan onderzoek en experimenten.”

OPTELSOM

Waarom krijgt het onderwijs eigenlijk zo weinig geld? “Tja, dat komt door een optelsom van factoren”, reflecteert Van Lieshout. “De overheid durft niet zo goed te sturen op de genoemde leermechanismen. Ook hebben universiteiten verzaakt om grote onderwijscentra op te zetten waar het leerproces vorm kan krijgen. Zij stoppen erg weinig energie in het verder ontwikkelen van het funderend onderwijs. Verder heeft het management van onderwijsinstellingen soms moeite om dit erbij te doen. Zaken als het lerarentekort eisen alle aandacht op en er zijn simpelweg ook geen budgetten om daar mensen voor aan te stellen of vrij te maken. Tevens is er een bepaalde angst om geld te steken in innovatie, omdat dit overhead zou zijn.” Last but not least is ook de vraag vanuit ouders en leerlingen anders dan vanuit zorgconsumenten: “Patiënten vragen soms juist om een experimentele behandeling, terwijl ouders vaak het idee hebben dat het beste onderwijs datgene is wat ze zelf hebben genoten. Zij vermijden experimenten in het klaslokaal liever.”

R&D

Om uit de impasse te komen, zouden we het onderwijs nog belangrijker moeten verklaren dan we al doen, volgens Van Lieshout. “Dat betekent dat de overheid structureel een percentage van het totale budget voor onderwijs beschikbaar moet stellen voor systematische innovatie op scholen. Iedere marktsector geeft 5 procent van het totale budget uit aan R&D; waarom zouden we dat niet doen in een sector die we met zijn allen zo belangrijk vinden? Zelfs als het maar 1 procent zou zijn, zou dat al heel veel verschil maken. Het is een schande dat die stap nog nooit is gezet.”

‘Er is angst om geld te steken in innovatie, omdat dit overhead zou zijn’

Van Lieshout stelt voor dat de overheid een landelijk kwaliteitsinstituut opzet en per regio een bedrag reserveert waarmee leraren samen een aantal leervragen beantwoorden. “De overheid moet daarbij niet bepalen wat er gebeurt en hoe dat precies gaat verlopen; waar de accenten komen te liggen, moeten de scholen zelf bedenken. Dat hangt immers ook af van wat er in een regio nodig is. Landelijk kun je die regio’s ondersteunen met een lichte structuur, om te voorkomen dat iedereen hetzelfde wiel gaat uitvinden.” Meer geld en mogelijkheden voor onderwijsontwikkelingen zouden de sector ook aantrekkelijker maken voor jonge leraren, aldus Van Lieshout. “Jongeren vinden een hoog salaris niet het allerbelangrijkste, zo blijkt uit alle onderzoeken. Ze willen een spannend beroep, waarin ze zich kunnen ontwikkelen.”

ROL VAN BESTUURDERS

Onderwijsbestuurders staan positief tegen de door hem voorgestelde veranderingen, vertelt Van Lieshout: “Het zal zorgen voor een meer volwassen, professionele en dynamische uitstraling van de sector, maar bestuurders vragen zich wel af hoe we dit met elkaar in beweging krijgen. Ik denk dat je niet moet beginnen met verplichtingen, maar dat je mensen moet verleiden om mee te doen. Er moet extra geld komen, en daarvan moeten docenten vrijgesteld worden om te innoveren. Als de koplopers vervolgens gemotiveerd zijn, credits krijgen en trots zijn op hun werk, volgt de grote meerderheid daarna vanzelf.” Van Lieshout is ervan overtuigd dat de bal zo wel gaat rollen: “Kijk naar landen als Singapore, Canada en Finland. Daar is veel geïnvesteerd in de ontwikkelcultuur binnen het onderwijs. Het is een integraal onderdeel van hun succes.” Overigens zouden ook bestuurders meer leermogelijkheden moeten hebben, vindt Van Lieshout: “Tientallen jaren terug heeft de Erasmus Universiteit Rotterdam al gezorgd voor een opleidingsaanbod voor zorgbestuurders en voor aankomende zorgmanagers. Die systematische investering op universitair niveau heeft ervoor gezorgd dat in die regio bijna alle zorgbestuurders verder zijn gegroeid in hun vak.”

ONTWIKKELAGENDA

De VO-raad heeft zich in april 2019 gecommitteerd aan de Ontwikkelagenda ‘Lerend Onderwijs voor een lerend Nederland’. De Ontwikkelagenda schetst de stappen die nodig zijn voor een sector-overstijgende kennisinfrastructuur, waarin onderzoek en onderwijs optimaal op elkaar inwerken. De uitwerking van de ontwikkelagenda wordt ter hand genomen in de Landelijke Werkgroep Kennisinfrastructuur, waarin de VO-raad met de andere sector-raden, het ministerie van OCW en het NRO zitting heeft. Op 28 november 2019 overhandigde deze werkgroep het advies

‘Slimme Verbindingen’ aan minister Slob en minister Van Engelshoven. De Landelijke Werkgroep Kennisinfrastructuur is nu klaar. Binnen het project Platform Samen Opleiden & Professionaliseren van de VO-raad wordt nagedacht over het verbinden van onderwijsonderzoek met het opleiden, begeleiden en professionaliseren van en door leraren. In samenwerking met Schoolinfo onderzoekt de VO-raad ook hoe scholen beter gefaciliteerd kunnen worden bij het innoveren binnen hun school.

‘We hebben nog steeds een kater van de onderwijshervormingen uit de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw’

Het jaarverslag als instrument voor draagvlak en dialoog

'Laat zien wat je doet om beter te worden'

Bestuurders in (semi-)publieke sectoren hebben steeds meer te maken met de roep om verantwoording. Vanuit de politiek, vanuit stakeholders, vanuit de maatschappij. Onderwijsbesturen zitten middenin dat krachtenveld: zij moeten uitleg geven over keuzes en beleid, zowel richting externe stakeholders als binnen hun organisatie. Verantwoorden wordt daarom vaak reactief gedaan, terwijl het juist kansen biedt om de dialoog aan te gaan en de organisatie steeds beter te maken.

In het rapport 'Met vertrouwen verantwoord', uitgevoerd in opdracht van de VO-raad, pleiten onderzoekers Cor van Montfort (VU) en Meike Bokhorst (WRR en Universiteit Utrecht) voor het bredere perspectief op verantwoorden: maak het een betekenisvolle en zinvolle activiteit door het onderdeel te laten zijn van reguliere

werkprocessen. Van Montfort: "Verantwoording staat niet op zichzelf. Het is idealiter onderdeel van de cyclus sturing, bedrijfsvoering, verantwoording en toezicht. Het heeft alles te maken met hoe je naar verantwoording kijkt. Je ziet dat nu het democratisch perspectief dominant is in de onderwijssector. Verantwoording gaat dan over controle en toezicht door de inspectie, het ministerie van OCW of een visitatiecommissie. Het jaarverslag is een instrument om te laten zien dat de cijfers op orde zijn."

BESTE JAARVERSLAG 2019

Het CSG Reggesteyn uit Nijverdal had in 2019 het beste jaarverslag volgens de branchevereniging voor onderwijsbedrijfsvoering (BRAVO). Het jaarverslag was volgens de jury toegankelijk en compact met heldere formuleringen. Daarnaast was de jury te spreken over de terugkoppeling over de financiële reserves van de scholengemeenschap. Vanzelfsprekend voldeed het verslag aan de formele eisen.

SAMENHANG

Naast dit perspectief onderscheidt Van Montfort nog drie andere: rechtstatelijk (verantwoording is een bijdrage aan een systeem van checks and balances), cybernetisch (verantwoording maakt feedback en de dialoog mogelijk) en bestuurlijk (verantwoording levert een bijdrage aan steun en vertrouwen van de omgeving in het bestuur). ➤

'Maak verantwoording onderdeel van de reguliere werkprocessen'

VIER ACTUELE ONTWIKKELINGEN OMTRENT VERANTWOORDING

1 Verbreding van publieke verantwoording

Verantwoordingsinformatie is niet alleen van belang voor de inspectie of het ministerie van OCW, maar ook intern voor de raad van toezicht en extern voor ouders, gemeenten of andere belanghebbenden en geïnteresseerden (de 'horizontale verantwoording').

2 Nieuwe informatiedragers en vervagende grenzen

Vroeger stonden het gedrukte jaarverslag en de verantwoording aan de inspectie centraal, nu zijn dat steeds vaker andere informatiedragers zoals Vensters en Scholen op de kaart.

3 Verantwoording als onderdeel van goed bestuur

Steeds vaker wordt verantwoording gezien als onderdeel van goed bestuur. Dat wil zeggen dat verantwoording niet op zichzelf staat, maar onderdeel is van de cyclus 'sturing, bedrijfsvoering, verantwoording en toezicht'. Daarmee is verantwoording niet wat een organisatie bovenop alle andere dingen moet doen voor anderen, maar een activiteit die onderdeel zou moeten zijn van de reguliere werkprocessen, ondersteunend aan het primaire proces.

4 Verantwoording is niet alleen achteraf legitimeren, maar ook luisteren en leren.

Verantwoording wordt steeds vaker door bestuurders gebruikt om belanghebbenden uit te nodigen feedback te geven en input voor verbeteringen. Hiermee wordt verantwoording deel van de zogeheten 'horizontale dialoog' met belanghebbenden.

Bron: Met vertrouwen verantwoord, 2019.

"Je moet deze vier perspectieven niet afzonderlijk zien, maar juist in samenhang", zegt Van Montfort. "Op die manier maak je verantwoording een activiteit die niet alleen een van buitenaf opgelegde verplichting is, maar ook onderdeel is van de reguliere werkprocessen en ondersteunend aan het primaire proces. Het gaat dan niet alleen om de cijfers, maar ook leren of om draagvlak creëren."

BETER WORDEN

Het jaarverslag is volgens hem vaak een verzameling losse teksten en cijfers, die niet inspirerend is om te lezen. "Sowieso kun je het aantrekkelijker maken door meer beeld te gebruiken. Nog beter is om de doelstellingen van je organisatie te koppelen aan financiën. En aan de toekomst; de continuïteitsparagraaf kan vaak beter en uitgebreider. Vertel een eerlijk verhaal, ook als je niet helemaal op koers ligt. Leg uit wat je daaraan gaat doen en waarom. Op die manier nodig je mensen uit erover te discussiëren. Een voorbeeld: op scholen komen af en toe incidenten voor. Verzwijg die niet, maar vertel wat je toen hebt gedaan en wat je nu doet om dit te voorkomen. Daarmee verbind je de verantwoording aan de kwaliteitszorg van de school. Laat zien wat je doet om beter te worden."

ACTIENETWERKEN

De ontwikkelingen rondom verantwoording (zie kader) bieden kansen om het anders te doen. "In opdracht van

'Vertel een eerlijk verhaal, ook als je niet helemaal op koers ligt'

de VO-raad zijn we met een team onderzoekers en adviseurs gestart met het project Verantwoording, waarin we een aantal actieonderzoeken uitvoeren rondom concrete vragen over verantwoording bij individuele scholen", vertelt Van Montfort. "Daarnaast zijn we met actienetwerken gestart waarin groepen scholen elkaar, met begeleiding, helpen om hun verantwoording te verbeteren. Deze actienetwerken hebben vier thema's: 'leren door verantwoorden', 'betrekken stakeholders', 'verantwoording als onderdeel van de sturingscyclus' en 'een jaarverslag met meerwaarde'. De laatste twee begeleid ik zelf. Een van de dilemma's die in de actienetwerken wordt besproken, is bijvoorbeeld of je het jaarverslag moet uitbreiden zodat het voor al je stakeholders is. Of dat je het kort en bondig houdt en je verhaal op andere manieren overbrengt, via bijeenkomsten, social media of een apart document."

VRAAGGESTUURD

De bestuurders binnen de actienetwerken hebben inmiddels plannen geformuleerd om mee aan de slag te gaan. Van Montfort: "Hun vragen zijn heel divers. Hoe kan het jaarverslag onderdeel worden van de kwaliteitszorg? Een van de bestuurders gaf aan dat hij de medewerkers van kwaliteitszorg en financiën bij elkaar ging zetten om het daarover te hebben. Een ander heeft een vraag over het dilemma uniformiteit versus vrijheid. Aan de ene kant wil je als bestuurder je scholen een duidelijk kader meegeven, aan de andere kant wil je hun voldoende ruimte geven voor eigen inbreng en hun eigen verhaal. Ook willen sommige deelnemers meer de harde cijfers en indicatoren aanvullen met hun eigen verhaal 'achter de cijfers'. Weer anderen willen het jaarverslag meer vraaggestuurd maken. Zij gaan, in samenspraak met hun afdeling communicatie, het gesprek aan met de belangrijkste geadresseerden om te achterhalen aan welke informatie behoefte is. In februari 2020 komen we weer bij elkaar om ieders bevindingen te bespreken. We gaan kijken wat kansrijk is."

'De continuïteitsparagraaf kan vaak beter en uitgebreider'

MEER WETEN?

Meer informatie over het project verantwoording, het rapport 'Met vertrouwen verantwoord' het jaarverslag van CSG Reggesteyn, en andere documenten zijn te downloaden via www.vo-raad.nl (kijk onder het thema Governance). Daar vindt u ook de mogelijkheid om u aan te melden voor de nieuwe actienetwerken rondom verantwoording die in april 2020 gaan starten. Met vragen kunt u ook contact opnemen met Cor van Montfort: c.j.van.montfort@vu.nl of 06-11 92 50 35.

ONVERGETELIJK

Tekst: Cindy Curré

'Elk kind dat we kunnen helpen, is pure winst'

Welke leerling of collega maakte het meeste indruk? Welke gebeurtenis is onvergetelijk? In deze serie vertellen schoolleiders, bestuurders en docenten over die ene persoon of gebeurtenis die hen altijd bij zal blijven.

Anja Biemans,
directeur bij Samenwerkingsverband
Passend Onderwijs (VO) Fryslân-Noard:

"Dat ene moment dat ik onvergetelijk vind, maak ik geregeld mee. Het gaat namelijk om het moment dat ik van ouders hoor dat ze blij zijn met het traject dat we hebben bedacht voor hun kind.

Wanneer een kind uitvalt omdat het niet lukt om passend onderwijs aan te bieden, zetten wij met de school een traject op. We combineren onderwijs en zorg waardoor een kind (weer) aan het onderwijs kan deelnemen en een diploma kan halen.

Een tijdje geleden hadden we het in onze ondersteuningsplanraad over wat vijf jaar passend onderwijs heeft opgeleverd. Een van de aanwezigen plaatste kanttekeningen bij de 'viering' van dat feit, waarop een moeder spontaan reageerde dat het wel degelijk een moment was om te vieren. Ze vertelde dat het leven van haar kind, van haar gezin en van haarzelf, dankzij passend onderwijs was gered. Haar zoon heeft een diploma gehaald en kan nu verder op het mbo.

Een paar jaar geleden belde een moeder me over haar zoon die ook 'uitgevallen' was. Hij durfde het huis niet meer uit. Ze wilde me toch even vertellen dat hij nu in Engeland werkte, dat hij een vriendinnetje had en klaar was om de wereld verder in te trekken.

Zulke verhalen komen heel direct binnen, die doen wel wat met mij. Als je merkt wat voor impact ons werk kan hebben, dan ben ik echt trots op onze organisatie en onze scholen. Ik vind dat overigens wel moeilijk om te zeggen, omdat er nog steeds kinderen thuiszitten. Toen ik als zorgcoördinator op een school werkte, heb ik het nodige meegemaakt. Maar nu ik vaker mee maak wat de impact is van een kind dat recht op onderwijs heeft, maar niet naar school kan, weet ik pas hoe erg dat is. Soms lukt het niet, hoe hard je ook je best doet. We zijn er nog lang niet, daar hebben we tijd voor nodig.

'Nu kan ik voor meer kinderen meer voor elkaar krijgen'

Tegelijkertijd kan ik als directeur van een samenwerkingsverband nu meer bereiken. Zo stimuleer ik dat we vaker een arrangement voor een groep leerlingen organiseren. We kunnen dan meer leerlingen helpen en hoeven minder individuele trajecten op te zetten. Ik voer gesprekken met de gemeente en zorgaanbieders en kan voor meer kinderen meer voor elkaar krijgen dan als zorgcoördinator van een individuele school. Elk kind dat we kunnen helpen, is pure winst. En als een ouder mij of mijn collega's dan uitgebreid bedankt, denk ik: 'Dan zijn we toch goed bezig met elkaar. We zijn op weg.'

Welke collega, leerling of gebeurtenis zult u nooit vergeten? Laat het ons weten via: redactie@vo-raad.nl

Authenticiteit of ego: wat drijft u?

Wie op zoek gaat naar literatuur over authentiek leiderschap, komt vanzelf uit bij het gelijknamige boek van Bas W. Blekkingh (2013). Volgens Blekkingh is authentiek leiderschap 'echt en betrouwbaar beïnvloeden vanuit je missie'. Dat is wezenlijk anders dan beïnvloeden vanuit je positie of ego. Dan dwing je iets af vanuit je positie en is angst je belangrijkste drijfveer. Voor de volledigheid staat Blekkingh nog wel even stil bij de vraag hoe je erachter kunt komen of je gedrag authentiek is en hoe je eventueel van ego naar authenticiteit kunt komen, maar meer dan een enkele paragraaf levert dat niet op. Dat is heel anders in 'Tem de krokodil' van Hylke Faber. Faber staat juist uitvoerig stil bij de mentale blokkades – 'krokodillen' – die leidinggevend opwerpen en hen verhinderen authentiek te zijn. Hij noemt ze ook wel 'geleende waarden': ik moet... Maar van moeten verlies je kracht, leert de theorie over flow, terwijl willen juist kracht geeft. De vraag is hoe je als leider je krokodillen onder de invloed van 'de uil' brengt ofwel hoe je leven en leiderschap kunt zien als een groot avontuur, waarbij je ontdekt wie je echt bent en leeft vanuit een basis die steeds authentiekter wordt. Hoe word ik een

'Groeileider'? Daarover gaat Fabers boek. Dat levert een heel ander boek op dan Blekkinghs 'Authentiek leiderschap'. Blekkingh presenteert het zogenaamde zeven-schillenmodel, dat gebouwd is op een stevig wetenschappelijk fundament. Faber daarentegen leunt veel meer op casuïstiek. Dat begint al met zijn persoonlijke geschiedenis, waarin hij vertelt hoe hij als leidinggevende bij een gerenommeerd adviesbureau in New York weliswaar uitstekende resultaten behaalde, maar uiteindelijk werd uitgekotst door zijn collega's. Zijn gedrevenheid leidde ertoe dat niemand meer met hem wilde samenwerken. Een stevig gesprek met zijn eigen leidinggevende fungeerde als een wake-upcall en zorgde ervoor dat hij het roer omgooide.

Inhoudelijk komt u als leidinggevende waarschijnlijk niet veel nieuws tegen. De wijsheden die Faber voor zijn lezers in petto heeft, zijn u ongetwijfeld bekend. Wat nog niet wil zeggen dat u ze ook in praktijk brengt. Om dat te toetsen, voegt Faber regelmatig opdrachten toe, bijvoorbeeld in de vorm van indringende vragen. Als u echt op zoek bent naar uw authenticiteit, mag u die zeker niet overslaan.

Hylke Faber
Tem de krokodil
Hoe je groeit door patronen die je klein houden los te laten
ISBN 978 90 4701 298 6

Toon lef

Het leek allemaal zo mooi: voor ieder kind een passende plek. Dat ideaal leek binnen handbereik toen in 2014 passend onderwijs werd ingevoerd. Maar de praktijk bleek weerbarstig en er ontstonden onvoorziene problemen en organisatorische obstakels. Dekkers en Teeuwen onderzochten wat er van alle goede bedoelingen terecht is gekomen. Ze spraken met tal van betrokkenen van het eerste uur en komen met concrete aanbevelingen op centraal niveau (de landelijke overheid) en op decentraal niveau (de samenwerkingsverbanden, schoolbesturen en gemeenten). Opvallende aanbevelingen: ontlast de leraar, versterk het team en toon bestuurlijke ambitie (en lef) op samenwerkingsverbandniveau.

Marieke Dekkers, Nicole Teeuwen
Kloof tussen mens en systeem?
Vijf jaar passend onderwijs en nu verder
ISBN 978 90 8215 579 2

Alledaags leiderschap

Alle boeken en seminars over leiderschap ten spijt, signaleert Kramp nog steeds in veel organisaties een manier van organiseren en communiceren die het primaire proces naar 'de periferie van organisatiebelangen' en het management naar het centrum stuwt. Organisatieverwaarlozing is hiervan een van de onbedoelde effecten. Alledaags leiderschap is leiderschap door en voor iedereen en dat kun je bijvoorbeeld ontwikkelen met de Kringloop van Moed, een model dat gebouwd is op vier kernwaarden: erbij horen, je blijven ontwikkelen, ruimhartig zijn en zelfstandigheid. Kramp legt niet alleen uit hoe het model werkt, maar geeft ook diverse praktische tips over hoe het te gebruiken.

Filia Kramp
Kringloop van moed
Een pleidooi voor alledaags leiderschap
ISBN 978 94 9200 483 3

Aan de slag

Als tegendraadsheid en nuchterheid worden beloofd, mag je ervan uitgaan dat de auteurs in ieder geval wat heilige huisjes omverschoppen. Dat gebeurt in dit boek inderdaad volop. Hei-sessies om een nieuwe visie te ontwikkelen, zelforganiserende teams, een lerende organisatie of een cultuuromslag: allemaal flauwekul. De truc van veranderen is dat er al 'iets' is in de organisatie wat vanzelf gaat. Daarop moet je aansluiten, anders doven goedbedoelde veranderingen vroeg of laat uit. Kijk hoe het nu wel werkt én ook niet, maak een plan van aanpak en ga vervolgens niet eindeloos polderend op zoek naar draagvlak. Ga aan de slag.

Simon van der Veer, Willem Minderhoud
De Vanzelforganisatie
Een tegendraadse en nuchtere kijk op organisatieontwikkeling
ISBN 978 94 6276 278 7

Goede vibes

Energie in medewerkers is bepalend voor het succes van een organisatie. Hoeveel energie medewerkers ervaren, wordt grotendeels bepaald door de organisatie zelf. Wanneer de organisatiecultuur energie losmaakt bij medewerkers, kunnen zij die benutten om te vernieuwen. Banach bespreekt zes principes die energie ontketenen en (zo) het fundament vormen voor toekomstgericht werken: betekenisvol werk, autonomie, transparantie, dienend leiderschap, rituelen en psychologische veiligheid. De moraal van zijn verhaal: organisatievibe ontstaat niet bij toeval. Ze is het resultaat van gerichte inspanningen om de werkomgeving te verbeteren.

Arjan Banach
Organisatievibe
De 6 principes voor toekomstgericht werken
ISBN 978 90 2442 810 6

'Wie ben ik voor de ander?'

Paddy Harbers is rector van het Rietveld Lyceum en het Panorama Lyceum (start augustus 2020) in Doetinchem:

"Vanwege de krimp in de Achterhoek heeft ons bestuur besloten drie scholen te sluiten en twee nieuwe te starten. Het is een unieke situatie waarin ik mij als rector van het Rietveld Lyceum én het Panorama Lyceum nu bevind. De publicaties 'Ik, de leraar' en 'Wij de leraar' zijn voor mij prachtige instrumenten om de dialoog aan te gaan met de mensen met wie ik samen een nieuwe school ga beginnen. Een van de belangrijkste boodschappen van Van Herpen is dat onderwijs, leren en ontwikkelen altijd plaatsvinden in een relatie tussen leraar en leerling. Die pedagogische relatie mag van mij veel meer aandacht krijgen in het onderwijs. Het is het fundament van onderwijs. Vanuit die gedachte ben ik heel veel gesprekken aangegaan met steeds als kernvragen: wie ben ik voor de ander en wie wil ik voor de ander zijn? Dat was soms een gesprek met een leerling, maar ik heb ook veel met docenten gepraat. En ik heb gestimuleerd dat ook docenten onderling dat gesprek voeren. In de gesprekken en ontmoetingen hebben we gebouwd aan de pedagogische uitgangspunten van onze nieuwe school. Een van de vier kernbegrippen van het nieuwe Panorama Lyceum is 'sociaal'. In deze tijden van individualisering is aandacht voor het begrip 'samen' en voor onderlinge relaties heel belangrijk voor ons. Gezien en gehoord worden, wie wil dat nou niet?"

Mijn favoriet

Marcel van Herpen
Ik, de leraar/Wij, de leraar
ISBN 978 90 8194 931 6 en 978 90 8257 960 4

Deze 12 collega's veranderen van baan

→ Het bestuur van Samenwerkingsverband Passend Onderwijs Futura heeft in december **Bob Bergsma** benoemd tot (onafhankelijk) voorzitter van het samenwerkingsverband. Bergsma werkt in het dagelijks leven als senior-adviseur bij Breuker&Intraval in Groningen. Daarnaast is hij toezichthouder bij een onderwijsinstelling voor primair onderwijs in Drenthe. Zijn benoeming is ingegaan met ingang van januari 2020.

→ Het Willem de Zwijger College in Papendrecht en Hardinxveld-Giessendam heeft **Aat van Genderen** per 1 februari 2020 benoemd als lid van de directie. Van Genderens taken zijn gerelateerd aan onderwijs, maar hebben een nadruk op bedrijfsvoering. Hij werkt op directieniveau samen met Frans Bleumer. Van Genderen blijft tevens verbonden als directeur-bestuurder aan de openbare basisscholen in Alblasserdam.

→ **Piet-Hein Herfkens** start binnenkort als nieuwe directeur van praktijkschool De Diken in Sneek (CVO Zuid-West Fryslân). Herfkens begint per 1 april 2020. Herfkens is sinds 2013 actief in het basisonderwijs, na jarenlang in het bedrijfsleven werkzaam te zijn geweest. Zo was hij projectleider van de Steve Jobsschool en vervulde hij ruim zes jaar de functie van directeur van de Thomas van Aquinoschool in Sneek.

→ Het college van bestuur van het Zone.college heeft **Chris Huijgen** benoemd tot directeur vmbo Zone.college locatie Zwolle. Huijgen werkt momenteel als projectmanager bij de faculteit Geowetenschappen van de Universiteit Utrecht en volgt een werkervaringstraject binnen het voortgezet onderwijs. Hij heeft met succes zijn doctoraal biologie en aansluitend de eerste graads bevoegdheid biologie behaald aan de

Universiteit Utrecht. Zijn benoeming is ingegaan op 1 januari 2020.

→ **Renée Kloos** is per 1 januari 2020 de nieuwe rector van de Berger Scholengemeenschap (SOVON). Zij volgt Elly Kamminga op, die voor SOVON werkzaam blijft op het gebied van kwaliteitszorg. Kloos is van oorsprong docent Nederlands en vervult sinds 2008 leidinggevende posities binnen het voortgezet onderwijs, waarvan de laatste drie jaar als rector van het Cygnus Gymnasium in Amsterdam.

→ De rector-bestuurder van het Krimpenerwaard College te Krimpen aan den IJssel heeft in december **Esthel Krans-van der Spek** tot conrector voor de afdeling vwo 2-6 benoemd. Krans was van 2014 tot medio 2019 directeur-eigenaar van WorldWide-Dutch, een taalinstelling in Rotterdam en

‘Een mooi vervolg op wat ik de afgelopen jaren heb gedaan’

Per 1 maart draagt Leezan van Wijk, directeur van het Schoolleidersregister VO (SRVO), het stokje over aan een collega-schoolleider. Van Wijk wordt algemeen directeur/rector op het Marnix Gymnasium (CVO Rotterdam).

Waarom deze overstap?

“De baan van directeur bij SRVO is tijdelijk. Ik heb ernaar gesolliciteerd toen ik nog lid was van het kwartiermakersbestuur en ben toen voor twee jaar aangesteld om het fundament voor het SRVO te leggen. Dat is twee keer verlengd. Nu is het voor mij tijd om de kennis die ik heb opgedaan, weer mee te nemen de school in. Ik ben en blijf nu eenmaal schoolleider. Daar ligt mijn hart.”

Wat laat je achter?

“Ik heb bij SRVO de gelegenheid gekregen om buiten mijn comfortzone te stappen. Die verrijking zou ik iedere collega-schoolleider wel gunnen. Het was mooi om aan de start

te hebben gestaan van SRVO en iets op te bouwen vanuit het niets. Dat past bij mij. In het begin hadden we bijvoorbeeld geen idee wie de schoolleider nu precies was. Daar hebben we veel onderzoek naar laten doen. Ik ben trots op de community die we hebben gebouwd en op het platform met praktische tools en verhalen van schoolleiders. Het register zat de eerste jaren een beetje in het verdomhoekje, ook door de teloorgang van het lerarenregister. We hebben ons eigen register echter een andere betekenis kunnen geven, dat vind ik heel bijzonder.”

Waar ga je aan werken in je nieuwe baan?

“Het Marnix Gymnasium is een Transformatieve School, deze filosofie spreekt mij zeer aan. Dat ik daaraan mee mag bouwen, vind ik een mooi vervolg van wat ik de afgelopen jaren heb gedaan. Bovendien is een categoriaal gymnasium het type school waar ik zelf vroeger goed had gedijd. Ik vind het spannend om te zien hoe je in deze tijd goed categoriaal onderwijs aanbiedt.”

Mijn overstap

Ridderkerk, gespecialiseerd in NT2-onderwijs. Daarvoor was zij onder meer werkzaam als docent Nederlands aan het Stedelijk Gymnasium in Schiedam en het Laurens Lyceum in Rotterdam. Haar benoeming gaat in per 1 februari 2020.

→ De Algemene Ledenvergadering van Verus heeft **Hein van der Loo** als voorzitter raad van toezicht benoemd per 1 januari 2020. Van der Loo is burgemeester van Zwijndrecht en was hiervoor bestuurder in de financiële dienstverlening.

→ **Rob Schuur** is per 1 januari 2020 gestart als onafhankelijk voorzitter van samenwerkingsverband passend onderwijs Voortgezet Onderwijs Noord- en Midden-Drenthe. Dit samenwerkingsverband bestaat uit veertien scholen en zeven schoolbesturen voor voortgezet onderwijs. Schuur is tot 1 mei

2020 ook voorzitter van het college van bestuur van ROC Noorderpoort en tot 2023 vicevoorzitter van de Onderwijsraad.

→ **Theo Smeets** is de nieuwe directeur van het Pontem College in Nijmegen (Internationaal Voortgezet Schakelonderwijs Nijmegen). Hij afkomstig van de Jorismavo, waar hij adjunct-directeur was. Beide scholen zijn onderdeel van de Scholengroep Rijk van Nijmegen.

→ **Ingrid Verbeek** start binnenkort als de nieuwe directeur van het Bonhoeffer College, locatie Wethouder Beversstraat in Enschede (Stichting Carmelcollege). Dit is een locatie voor vmbo kader- en basisberoepsgerichte leerwegen. Verbeek werkt momenteel als manager transport en logistiek bij het ROC van Twente. Voordat zij in 2014 haar onderwijs carrière startte, vervulde zij diverse

functies in de jeugdzorg. Haar benoeming gaat in op 1 april 2020.

→ Na zes jaar vertrekt **Anne de Visch Eybergen** als lid van het college van bestuur van stichting BOOR. Per 1 maart 2020 zet zij haar loopbaan voort als bestuurder bij stichting Achterhoek VO.

→ **Cisca Zweers** wordt rector van het Theresialyceum in Tilburg (OMO). Zij werkte als directeur van het Raayland College in Venray (LVO) en vertrekt per 1 maart 2020. Zweers was vijf jaar locatiedirecteur van de Venrayse school en begon ooit als docent Engels in Apeldoorn.

Over of uit

Leden van de VO-raad kunnen met al hun vragen over onderwijs- en werkgeverszaken terecht bij de Helpdesk VO. Daar zitten nogal eens vragen over overgangsnormen bij. Bijvoorbeeld: mag een school een leerling die in twee opeenvolgende jaren blijft zitten, van school sturen?

DE KWESTIE

Een leerling is van school verwijderd omdat hij twee keer in twee opeenvolgende leerjaren doubleerde. Dat stond in het beleid van de school: een tweede keer doubleren in hetzelfde schooljaar of voor de tweede keer doubleren in twee opeenvolgende jaren, leidt automatisch tot verwijdering. De leerling en de ouders waren het er niet mee eens en stapten naar de Geschillencommissie passend onderwijs. Daar kwam deze zaak in november 2019 voor.

WAT ZEGT DE WET?

Aan het einde van het schooljaar bespreken de leraren de bevordering van leerlingen. In deze overgangsvergadering neemt het schoolteam het besluit over bevordering of zittenblijven. Bij dit besluit zijn de overgangsnormen leidend. Iedere school mag eigen bevorderingsnormen en doubleerregels hanteren. Deze overgangsnormen zijn onderdeel van het onderwijskundig beleid. Scholen kunnen de overgangsnormen bekendmaken op de website of in de schoolgids. De normen staan ook in het schoolplan. Ouders hebben via de medezeggenschapsraad inspraak bij wijzigingen in het onderwijskundig beleid en het schoolplan. De medezeggenschapsraad moet namelijk instemmen met de vaststelling van het schoolplan, de schoolgids en wijzigingen van de onderwijskundige doelstellingen van de school.

WAT VOND DE COMMISSIE?

De Geschillencommissie passend onderwijs toetst het bevorderingsbeleid van scholen met terughoudendheid. Zij kijkt alleen of het beleid apert onredelijk is en/of de daarin opgenomen regels onjuist zijn toegepast. In dit geval vond de commissie dat de school de maatregel op de juiste gronden en conform haar eigen beleid had genomen. Ook had de school de ouders en de leerling van tevoren op de hoogte gesteld van de gevolgen van een tweede keer zittenblijven. Vervolgens heeft de school meegewerkt aan het vinden van een andere school voor de leerling. Daarover zijn met de ouders en de leerling gesprekken gevoerd. De school heeft daarmee ook voldaan aan de wettelijke zorgplicht. Wel adviseert de commissie aan scholen om bij een tweede doubleure conform artikel 15 lid 1 en 2 van het Inrichtingsbesluit WVO een schriftelijk

verwijderingsbesluit te nemen, inclusief een bezwaarclausule.

DE HELE CASUS LEZEN?

→ Kijk op onderwijsgeschillen.nl onder 'Uitspraken'.

OOK EEN VRAAG?

Stel uw vragen over onderwijs- en werkgeverszaken bij de Helpdesk VO, via een online formulier op www.vo-raad.nl/helpdeskformulier.

Voorzien
in de
leerbehoeften
van elke
docent.

Dat wíl je.

Hoe zorg jij als schoolleider voor een gemotiveerd team dat zich wil blijven ontwikkelen? Met het online cursusaanbod van E-WISE kan iedere collega onbeperkt nascholen in elk gewenst onderwerp. Van specifieke vakkennis tot cursussen over de eigen ontwikkeling. **Geef een boost aan de professionalisering van jouw school.**

Vraag nu een gratis demo aan

www.e-wise.nl/vo-magazine

Online nascholing
voor Leraren

e-WISE
Good To Know

Mis het niet: het veertiende
VO-congres over de kracht van
samenwerking

'Samenwerken doe je niet alleen'

26 maart | VO-congres | NBC Nieuwegein | van 10:00 tot 17:00 uur

- Keynotespeaker Jeroen Dijsselbloem
- Communicatiestrateg en beleidsontwikkelaar Ferenc van Damme over eigentijds bestuur
- Filofofe en schrijfster Stine Jensen brengt samen met het internationaal vermaarde a cappella ensemble Wishful Singing prikkelende filosofische beschouwingen over samenwerken
- Trainer en spreker Frank Weijers over de wil, de moed en het vermogen om samen te werken
- En natuurlijk weer meer dan 40 inhoudelijke sessies, zodat u veel kennis en inspiratie opdoet en – niet te vergeten – collega's ontmoet

VORAAD

Vereniging van scholen
in het voortgezet onderwijs

Schrijf u direct in via www.vo-raad.nl